

1. Mundu bipolarraren sorrera eta Gerra Hotzaren bilakaera

1.1. NAZIOARTEKO OREKA GEOPOLITIKO BERRIA

II. MUNDU GERRAREN ONDOREN

II. Mundu Gerraren amaierak errotik aldatu zuen nazioarteko politika, beste arlo batzuetan gertatu zen bezala. Aldaketa horren tamainaz jabetzeko, gogora dezagun 1945. urtera arte, europar potentzien arteko orekan eta lehian (*balance of power*) oinarritua zela nazioarteko sistema. XIX. mendearen azken hamarraldietatik aurrera, munduan zehar hedatu zen europar eremuko sistema hori, Europako estatuek itsasoz haraindiko lurralde berriak menderatu zituztenean zabalkuntza kolonialistaren bitartez. Lehenengo aldiz, elkarren artean erlazionaturik zeuden munduko lurralde gehienak eta mendekotasunezko harremanak zituzten, betiere munduko erdigunea Europa izanik. Europako estatuek mundua menderatzen bazuten ere, nazioarteko potentzia berriak agertu ziren Europatik kanpo. Batetik, Ameriketako Estatu Batuak ditugu; XIX. mende-bukaeran hasi ziren Monroe doktrinaren irakurketa erasokorra («Amerika amerikarrentzat») indarrean jartzen, eta horren ondorioz areagotuz joan zen Latinoamerikan AEBren eragina. Bestetik, Japonia dugu; Europa hedatzea haientzat mehatxua zela ikusita, egoerari aurrea hartzeko, mendebaldarren ereduari jarraitu zion (Meiji iraultza, 1868) Japoniak, eta Ozeano Barean zehar zabaldu zen era inperialistan.

Bestalde, XX. mende-hasieran, areagotu egin zen, nabarmen, nazioarteko tentsioa. Bi arrazoi nagusi izan ziren. Batetik, aldatu egin zen Europako potentzien arteko oreka, potentzia handi berri bat sortu baitzen (Alemania, 1871), eta geroago, Gilen II.a kaiserraren garaian (1888-1918), eragina izan zuen Alemaniak indarrean jarritako kanpo-politika espantsionistak. Bestetik, lasterketa kolonialistak areagotu egin zuen europar potentzien arteko lehia. Testuinguru horretan, bi itun militarren bitartez, elkarren etsai izango ziren bi alderditan banatu zen Europa. Ingalaterraren eta Frantziaren inguruan eratu zen alderdi bat; eta Alemania eta Austria-Hungariako Inperioa zituen ardatz besteak; I. Mundu Gerra izan zen azken emaitza.

Hiru hamarraldi iraun zuen garai ezegonkor, gatazkatsu eta bortitza hasi zen 1914an; bitarte horretan gertatu ziren inoiz izandako bi gerra krudelenak eta hildako gehien eragin dutenak. Lehenengo Mundu Gerra amaituta, nazioarteko harremanak baketze aldera, erakunde eta printzipio berriak erabili ziren: Nazioen Elkarte sortu zuten segurtasun kolektiboaz eta nazioarteko bakeaz arduratzeko;

eta nazioen autodeterminazioaren printzipioa erabili zen Europako mapa berria diseinatzeko. Baina porrot egin zuten konponbide berriek, eta II. Mundu Gerra piztu izana da horren adierazgarri. Edonola ere, 30 urteko garai nahasiaren amaieran erabat aldatuta zegoen mundua. Aldaketen artean esanguratsuena eta iraunkorrenetakoa, beharbada, honako hau dugu: Europak munduan nagusi izateari utzi izana.

Izan ere, II. Mundu Gerraren ondorioz, erabat desberdina zen potentzien arteko oreka. Potentzia global bilakatu ziren Ameriketako Estatu Batuak (ordura arte batik bat Ameriketara mugatzen zen haien eragin-esparrua). Inolako zalan-tzarik gabe, munduko potentziarik indartsuena zen 1945ean, alde handiz eta arlo guztietan gainera. Munduko ekonomiarik aberatsena zuen; halaxe islatu zen Bretton Woods-eko akordioetan (1944): nazioarteko diru-sistemaren muin bihurtu zen dolarra. Arlo militarrean ere Ameriketako Estatu Batuen nagusitasunak ez zuen lehiakiderik, bonba nuklearraren monopolioa baitzuen garai hartan. Egoera berrian, estatubatuar agintariek bi aukera zituzten kanpo-politikari zegokionez: bakartzeko joerara itzultzea, I. Mundu Gerraren ostean egin zuten bezala, edo nazioarteko buruzagitza eta ardura beren gain hartzea. Jakina denez, Estatu Batuen etorkizuna ez ezik, mundu osoarena ere baldintzatuko zuen haien erabakiak. Bestalde, Sobietar Errepublika Sozialisten Batasuna bilakatu zen munduko bigarren superpotentzia, II. Mundu Gerra amaitutakoan. Ahalmen militar ikaragarria erakutsi zuen Alemania naziaren kontrako borrokan, bai eta lurralde gehiago lortu ere. Lehenengo, gerra aurrean alemaniarrekin egindako akordioen bitartez (Hitler-ek eta Stalin-ek elkarri ez erasotzeko eginiko hitzarmena) eta gero, gerra-garaian, nazien kontrako borrokan Ekialdeko Europan.

Hori guztia gertatzen zen bitartean, lehenagoko sistemako botere zaharren ekonomia suntsituta zegoen, eta haien egoera politikoa guztiz ahula zen. Nahiz eta munduko hirugarren potentzia izan, gainbehera handia izan zuen Erresuma Batuak: batetik, ezin zion inola ere eutsi garai batean nazioartean izandako buruzagitzari; bestetik, kanpoko laguntza behar zuen barne-ekonomia berreraikitzeke. Kanpoko zein barneko beharrei aurre egiteko, Ipar Amerikara begiratzen zuen, laguntza eske. Frantziak, bere aldetik, kanpo-potentzia izateari utzi zion 1940ko porrot iraingarriaren ostean, eta Europaren bozeramailea izanik bakarrik berreskura zezakeen nazioarteko protagonismoa. Bien bitartean, erabat suntsituta eta politikoki desagerturik zeuden potentzia galtzaileak (Alemania eta Japonia), aliatuen kontrol militarren mendean gelditu ostean.

Nazioarteko oreka erabat aldatuta, sistema berria ezin zitekeen oinarritu europar potentzien arteko denduan, ordura arte gertatu zen bezala, hots, Aro Berritik hasita, 1648ko Westfaliako Hitzarmenetik aurrera, hain zuzen. Europar nagusitasunaren eta potentzien arteko orekaren orde, bi superpotentzien (AEBren eta SESBren) arteko oreka dugu ezaugarri nagusia sistema berrian. Sistema bipolar horren eraketa, bilakaera eta amaiera izango dugu aztergai hurrengo kapituluan.

1.1. 1945 Europako mugetan izandako aldaketak.

Iturria: Martínez Rueda, F. eta Urquijo Goitia, M. (2006): *Materiales para la historia del mundo actual*, Madril, Istmo, I., 105. or.

1.2. ALIANTZA HANDIA ETA BAKEAREN ERAIKUNTZA

II. Mundu Gerraren eraginez, itun militar eta politiko berezia sortu zen: Aliantza Handia. Ordura arte etsaiak izan arren, Sobietar Batasuna eta potentzia anglosaxoiak (Erresuma Batua eta Ameriketako Estatu Batuak) izan ziren Aliantza Handiko kide nagusiak. Itunaren berezitasuna ulertze aldera, gogora dezagun iraultza boltxebikearen garaitik aurrera, sobietar erregimena boteretik kentzen saiatu zirela Mendebaldeko potentziak (AEB barne), eta, horretarako, XX. mendeko 20ko hamarraldiaren hasieran «armada zuri»ei lagundu zirela. Sobietar estatua finkatu bazen ere, AEBk ez zuen 30eko hamarkadaren bukaerara arte onartu. Potentzia kapitalisten eta sobietarren arteko etsaitasunezko testuinguruan kokatu behar dugu 1939an Hitlerrek eta Stalinek elkarri ez erasotzeko sinaturiko hitzarmena. Gerrak berak eta etsai komunari (faxismoari eta ardatzeko potentziei) aurre egiteko premiak bihurtu zituzten arerioak lagun. Etsaitasun zahar hori dela-eta, zenbait historialarik (A. Fontaine-k eta R. Powaski-k, besteak beste) 1917an kokatzen dute Gerra Hotzaren jatorria.

1941etik 1942ra eratu zen Aliantza Handia. Prozesu horretan azpimarratzekoak dira gertakari batzuk. Lehenengoa Atlantikoko Gutuna dugu: 1941eko abuztuaren 14an (AEB artean ez zen potentzia beligerantea) sinatu zuten Winston Churchill Erresuma Batuko lehen ministroak eta Franklin D. Roosevelt Estatu Batuetako presidentek. Gerraren osteko mundua arautu behar zuten zenbait printzipio aldarrikatu zituzten: herrien eskubidea beren gobernu-sistema aukeratzeko; herrialdeen arteko lankidetzak ekonomikoa eta itsasoz nabigatzeko askatasuna; gerraren bidez lortutako lurralde-aldaketak errefusatzeko zituzten; eta etorkizunari begira, indarkeriari uko eginda, segurtasun kolektiboko sistema berria proposatzeko zen. Atlantikoko Gutuna sinatu zen urte berean, Sobietar Batasunari eraso zion Alemaniak (ekainaren 22an) eta Estatu Batuen armadari egin zion eraso Japoniak Pearl Harbor-en (abenduaren 7an). Ondorioz, etorkizuneko bi superpotentziak sartu ziren gerran. 1942ko urtarrilaren 1ean, 26 estatuk (SESBk ere bai) izenpetu zuten Nazio Batuen Adierazpena. Atlantikoko Gutunaren printzipioak berresten zituen adierazpen horrek. Azpimarratzekoa da Sobietar Batasuna ere bat etorri zela adierazpen horrekin. Lehendabiziko aldiz, egitasmo komuna bultzatuz elkarrekin egiten zuten lan sobietarrek eta Mendebaldeko potentziek. Giro horretan, 1944. eta 1945. urteetan, bazirudien Sobietar Batasunaren eta AEBren lankidetzan oinarrituriko nazioarteko sistema berria ezarriko zela.

1941. urteaz geroztik, bi helburu lortzeko hasi zen garatzen aliatuen arteko lankidetzak: batetik, gerra irabaztea eta, bestetik, bakea antolatzea —alegia, gerraren osteko segurtasuna eta nazioarteko sistema berria eratzea—. Helburu horiek lortzeko eta aliatuen elkarlana bideratzeko, konferentzia- edo bilera-sistema erabili zen; Teherango Konferentzia (1943) eta Yaltako eta Postdam-eko bilerak (1945) izan ziren esanguratsuenak. 1945eko otsailaren 4tik 11ra bitartean, gerra amaitzear zegoela, Yaltan (Krimeneko penintsulan, Ukrainan) Winston Churchill, Franklin D. Roosevelt eta Josif Stalin bildu ziren. Une hartan nabaria zen Sobietar Batasuna-

ren eta haren Armada Gorriaren indarra, 1944. urtean zehar garaipen militar handiak lortu ostean, Erdialdeko eta Ekialdeko Europako herrialde gehienak bere mende jarri baitzituen.

Potentzia bakoitzak bere helburuak eta interesak defendatu zituen Yaltako Konferentzian. Esate baterako, Rooseveltek uste zuen gerra osteko mundua antolatzekoan, behar-beharrezkoa zela Sobietar Batasunarekin lankidetzan aritzea; hori lortze aldera, nahi zuen Nazio Batuen Erakundearen egitasmoa (Atlantikoko Gutunean iragarri bezala) aurrera ateratzea eta Japoniaren kontrako gerran sobietarrek beste fronte bat zabaltzea. Stalinen helburu nagusia, berriz, Sobietar Estatu finkatzea eta haren segurtasuna bermatzea zen. Gerraren emaitzak eskaini zion abagunea aprobetxatu nahi zuen xede hori lortzeko. Churchillek, oster, Europako egonkortasuna zuen kezkarik handiena. Haren ustez, Sobietar Batasuna kontinenteko potentzia nagusi bilakatu zera eta komunismoa hedatu zera, egonkortasunaren kontrako mehatxuak izan zitezkeen. Hori dela-eta, Europako oreka berri baten alde egin zuen lan, eta bide horretan, Frantzia indartzearen alde jokatu zuen. Yaltako Konferentzian harturiko akordioek batzuen eta besteen kezka eta interesak islatu zituzten.

Gerraren ondoren, gai korapilatsuak eztabaidatu ziren nazioarteko sistema berria diseinatzerakoan. Alemaniarekin zer egin izan zen lehenengo auzia, hari leporatzen baitzioten gerraren errua aliatuek. Alemaniako lurraldea okupatzea erabaki zuten irtenbide gisa. Horretarako, lau zatitan banatu zuten Alemania¹. Zati bana administratuko zuten SESBk, AEBk, Erresuma Batuak eta Frantziak, eta Aliatuen Kontrol Batzordea eratu zen administrazioa koordinatzeko. Sobietarren aldean geratzen zen Berlin, baina lau zatitan banatu zuten.

Poloniaren auzia ere eztabaidatu zuten Yaltako Konferentzian. Stalinen ustez, segurtasun-arazoa Polonia zen, zeren eta historian zehar Errusiari erasotzeko bidea izan baitzen Polonia, eta bide hori itxi nahi zuten behin betiko. Stalinek mugak aldatzea proposatu zuen, 1919. urtean (I. Mundu Gerraren ondorioz) marraztutako Curzon lerroaren arabera (ikus mapa). Berrantolaketaren ondorioz, Ekialdeko Poloniako lurraldeak (Bielorrusiako eta Ukrainako lur jendetsuak) SESBren eskuetara pasatuko ziren. Horren truke, Poloniako mendebaldeko muga aldatzea proposatu zuen Stalinek: Alemaniaren kaltean, Poloniak Silesiako eta Pomeraniako eskualde aberatsak eskuratuko zituen. Churchillek ez zuen Stalinen proposamena onartu, baina, azkenik Postdameko Konferentzian² onetsi zen. Gainera, Polonian

---

1. Hasieran, Alemania hiru eremutan banatzea proposatu zen, baina, Churchillek hala eskatuta, Frantziaren kontrolpean geldituko zen laugarren eremu bat sortu zuten.

2. Postdameko Konferentzia 1945eko uztailaren 17tik abuztuaren 6ra bitartean egin zen. Buruzagi berriek hartu zuten parte: F.D. Roosevelten ordez Harry Truman presidente berriak, eta Churchillen ordez Clement Attlee lehen ministro hautatu berriak. Honako hauek izan ziren erabaki nagusiak: Alemaniako eta Poloniako mugak aldatzea eta zehaztea; Alemaniari kalte-ordainak ordainaraztea; Alemania naziz garbitzea eta gerra-kriminalen kontrako epaiketarako egitea.

1.2. 1945 Alemaniaren lehen banaketa II. Mundu Gerra amaitu ondoren.

Iturria: <<http://luisvia.org/?p=380>>.

ezarri beharreko gobernu ere eztabaidagai izan zen. Horretan ere bi jarrera kontra-jarri mahaigaineratu ziren: Stalinek Lublineko Batzorde Nazionalari (komunistek kontrolatua) ematen zion babes; Churchill, aldiz, Londresko gobernu erbestera-tuaren aldekoa zen (mendebaldarren aldeko joerakoa). Azkenik, akordiora heldu ziren: batasun nazionaleko gobernu eratuko zen; ardatza Lublineko batzordea bazen ere, beste joerako kide batzuk ere sartuko ziren gobernuan. Eta, horrez gainera, hauteskundeak lehenbailehen egitea erabaki zen.

Nola antolatu eta egonkortu Europako kontinentea ere erabaki behar zuten aliatuek Yaltako bileran. Herrialde asko atzerriko tropek okupaturik zituztenez (Ekialdeko Europan Armada Gorria zen nagusi eta Mendebaldean AEBren tropak), premiazkoa zen politika eta ekonomia berreraikitzea. Prozesu hori bideratzeko, Europa Askatuaren Adierazpena adostu zuten Hiru Handiek. Adierazpen horretan, aliatuek hitzematzen zuten berreraikuntza-prozesua elkarrekin gidatuko zutela eta bitarteko demokratikoak erabiliko zituztela, baina eperik edo neurririk zehaztu gabe. Gainera, Mendebaldekoek eta sobietarrek modu zeharo desberdinean uler-tzen zuten demokrazia kontzeptua. Baina, azkenean ez zen bete Europa Askatuaren Adierazpena, eta horren inguruan sortu ziren gerra osteko lehenengo tirabirak Mendebaldekoen eta sobietarren artean. Beharbada, jarrera horretan oinarriturik, eta geroagoko bilakaera ezagututa, superpotentzia berriek Yaltako Konferentzian Europa (eta geroago mundua) eragin-esparrutan banatu zutela interpretatu da, eta mundua bi bloketan banatzearen metafora bihurtu da Yalta. Nahiz eta horixe izan urte batzuk geroagoko emaitza, helburua ez zen Europa sobietarren eta estatubatuarren artean banatzea, kontinente ezegonkor batean ordena ezartzea baizik. Yaltako Konferentziak berak baino gehiago gerraren emaitzak banatu zuen Euro-pa: ekialdekoa sobietarren kontrolaren mendean geratu zen, eta anglosaxoiak izan ziren nagusi mendebaldean. Bestela esanda, Stalinek ez zuen Yaltan ezer irabazi, gerran zehar jadanik irabazia baitzuen. Gainera, artean ez zen bi superpotentzien arteko lehia sortu, eta aliatuen arteko lankidetzaren geraldian zegoen. Halaxe adie-razten du konferentzian harturiko beste erabaki garrantzitsu batek: Nazio Batuen Erakundearen sorrera.

Arestian esan bezala, Churchillek eta Rooseveltek Atlantikoko Gutunean adierazi zuten nazioarteko bakea eta segurtasun kolektiboa zaintzeko erakunderen bat sortu beharra zegoela. Yaltako bileran, erakunde hori sortzea erabaki zuten Hiru Handiek, eta horretarako, San Frantziskoko Konferentzia antolatu zuten. Horrela, 1945eko ekainaren 26an, Nazio Batuen Erakundea sortu zen, eta orduan onetsi eta zehaztu zen haren gutuna edo araudia. Bigarren aldiz sortzen zen nazioarteko bakea eta segurtasun kolektiboa zaintzeko erakunde bat. Nazioen Elkartea izan zen aurrekoa, 1919an eratua, I. Mundu Gerraren ostean. Baina bere jaiotzatik bertatik erakunde ahula izan zen Nazioen Elkartea, ez baitziren Estatu Batuak sartu, nahiz eta Woodrow Wilson (AEBko presidentea) izan egitasmoaren bultzatzaile nagusia. Nazioen Elkarrekin egindakoa aztertzen badugu, agerian gelditzen da ahulezia. Izan

ere, Nazioen Elkartek ezin izan zituen nazioarteko gatazkak ekidin, ez eta nazioarteko bakea mantendu ere: 1930eko hamarraldian, Japoniak Txina inbaditu zuen; Italiak Abisiniari eraso zion; Hitlerrek Txekoslovakiako Sudeteak okupatu zituen... Eta gatazkaz beteriko testuinguru horretan, potentzietako batzuk irten egin ziren Nazioen Elkartetik: 1933an Japonia eta Alemania, 1937an Italia eta 1939an SESB (Finlandia inbaditzeagatik). Azkenik, II. Mundu Gerra pizteak agerian utzi zuen Nazioen Elkartearen gaitasunik eza nazioarteko bakeari eusteko. Horregatik, 1945ean, erakunde berria eta eraginkorragoa eratu nahi izan zuten aliatuek, batez ere Estatu Batuek, beste araudi eta bitarteko batzuk izango zituen.

Izan ere, San Frantziskoko Konferentzian, 51 estatuk sinatu zuten Nazio Batuen Erakundearen Gutuna. Agirian, erakundearen helburuak eta antolamendua zehaztu zituzten. Nazioarteko bakea eta segurtasuna mantentzea zen erakundearen helburu nagusia. Horretarako, era askotako erabakiak har zitzakeen NBEk: negoziatzeko deiak egitea, nazioarteko zigorrak ezartzea edota indarra erabiltzea, besteak beste. Herrialdeen arteko adiskidetasun-harremanak eta lankidetzak ekonomiko, sozial eta kulturala sustatzea zen bigarren helburua, eta horretarako, erakunde espezializatuak sortu zituzten (FAO, UNESCO eta abar). Estatu kide guztiek printzipio batzuk onartu zituzten, besteak beste, kide guztien berdintasun subiranoa eta estatuen arteko gatazkak bitarteko baketsuak erabiliz konpontzeko agindua, indarra erabiltzeari uko eginez.

Nazio Batuen xedeak lortzeko gutunean zehaztu ziren erakundearen antolamendua eta egitura. Nazio Batuen Batzar Nagusia zen eztabaidagune gorena, estatu kide guztien ordezkariak osatua. Baina benetako botere betearazlea Segurtasun Kontseiluan zetzan, eta hari zegokion nazioarteko bakea zaintzea. Bost kide iraunkorrek osatzen zuten Segurtasun Kontseilua: AEBk, Erresuma Batuak, Frantziak, Txinak eta SESBk. Horiexek zuten beto-eskubidea. Baina, horietaz gain, beste hamar kide zituen Batzar Nagusiak, bi urterik behin hautatuak. Idazkaritza zen Nazio Batuen erakunde administratiboa, eta idazkari nagusia arduratzen zen erakundearen koordinazioaz. Kontseilu bat sortu zen Nazio Batuen jarduera ekonomiko eta sozialak koordinatzeko, Batzar Nagusiak hiru urterako hautatutako 54 kidek osatua. Deskolonizatzeaz arduratzen zen erakundea Tutoretza Kontseilua zen, baina deskolonizatze-prozesua gauzatu ahala haren eginkizuna murriztuz joan zen. Azkenik, Nazioarteko Justizia Auzitegia dugu, bederatzi urterako hautatutako 15 epailez osatua. Estatuen arteko auziak epaitzea izango zuen eginkizun.

Ikuspegi historikotik begiratuta, Aliantza Handiaren emaitza eta lorpen nagusietakoa izan zen Nazio Batuen Erakundea. Baina aliantza apurtzeak eta Gerra Hotza hasteak geldiarazi egin zuten, Segurtasun Kontseiluko kideek zuten beto-eskubidearen ondorioz. Izan ere, NBEren egitura potentzia nagusiek elkarrekin lan egiteko asmatua zen, eta Segurtasun Kontseilua zuzendaritza kolektiboaren modukoa zen. Horregatik, lankidetzak amaitu zenean, blokeatu egin zen, eta Gerra Hotzaren garaian, bi superpotentzien arteko lehiaren agertoki bihurtu zen. Hala ere, garai

horretan deskolonizatzeko-prozesuaren ondorioz jaio berri ziren herrialdeek, Batzar Nagusian gehiengo izanik, NBE erabili zuten beren eskakizunak plazaratzeko eta beren ahotsa nazioartean entzunarazteko. Gerra Hotza amaituta, bazirudien NBek protagonismo handia hartuko zuela, baina itxaropenak zapuztu egin ziren, AEBren kanpo-politika aldebakarraren ondorioz. Edonola ere, P. Kennedy-k zioen bezala, NBE, nazioarteko gobernu-erakunde guztiak bezala, subiranotasunaren eta nazioartekotasunaren arteko dialektikan mugitzen da, eta potentzien gobernuen babesean bakarrik funtziona dezake eraginkortasunez.

1.3. ALIANTZA HANDIAREN HAUSTURA ETA EUROPAREN BANAKETA

1946. urteaz geroztik, etengabe ugalduta ziren aliatuen arteko desadostasunak, eta hainbat modutan gauzatu zen tentsioaren gorakada. Batetik, nazioarteko buruzagien adierazpenek argiro islatu zuten Aliantza Handiaren haustura. Esate baterako, oihartzun handikoa izan zen 1946ko martxoaren 5ean Churchillek Fultonen emandako hitzaldia. Moskuk Ekialdeko Europan ezartzen zuen kontrola salatu zuen bertan, eta Europa banatzen zuen «altzairuzko oihal»aren eraikuntza leporatu zien sobietarrei. Stalinen erantzun gogorak (1946ko martxoaren 13koa) Gerra Hotzaren hizkera apokaliptikoa iragarri zuen, eta mundua menderatzeko asmoa leporatu zien anglosaxoiei.

Bestalde, 1945etik 1947ra bitartean aliatuen arteko lehenengo tentsioguneak sortu ziren. Iran izan zen lehenengo auzigaia, alde batetik balio geostrategiko handiko herrialdea zelako Ekialde Hurbilean eragiteko eta, bestetik, petrolioak indar ekonomiko handia ematen ziolako. XIX. mende-bukaeratik aurrera, errusiarrak eta britainiarrak lehian ibili ziren beren eragina ezartzeko Iranen, eta II. Mundu Gerraren garaian, bi herrialdeak jabetu ziren Iranez; britainiarrak hegoaldeaz eta sobietarrak iparraldeaz. Gerra amaitutakoan, bi armadak egin behar izan zuten alde, baina lurraldea kontrolatzeko lehia piztu zen bien artean. Ipar-mendebaldeko Azerbaijaneko probintzian hasitako matxinada separatista aitzakiatzat hartuta, sobietarrek ez zuten alde egin, eta honako eskakizun hauek egin zizkion Moskuk Irango gobernuari: Azerbaijanen autonomia onartzea, sobietarren tropak Irango iparraldean mantentzea, eta petrolioa ustiatzeko lankidetzak. AEBren eta Erresuma Batuen protesta eta presio diplomatikoa eragin zuten sobietarren eskakizunek. Azkenik, 1946ko maiatzean, jarrera aldatu zuen Sobietar Batasunak eta alde egin zuen armadak. Lehenengo aldiz jarri zen praktikan Mendebaldekoen Sobietar Batasunaren aurkako politika tinkoa, Sobietar Batasunaren eraginpean eror ez zedin Iran.

Turkia izan zen bigarren auzigaia; hori ere garrantzi geostrategiko handiko herrialdea zen Ekialdean Mediterraneo itsasoa kontrolatzeko. Sobietar Batasunak, lehen Errusiak bezala, Itsaso Beltzetik Mediterraneora irteteko aukera ikusten zuen Turkia aldean. Beharbada, horregatik lehiakide historikoak izandakoak ziren Errusia eta Turkia. Gerra amaitu berritan, Sobietar Batasunak handitu nahi zuen bere eragina eskualde horretan. Batetik, Turkiako Kars eta Ardahan probintziak

berreskuratu³ eta mugak aldatu nahi zituen bere mesedetan. Bestetik, Bosforoko eta Dardaneloetako itsasarteak kontrolatzeko asmoz, turkiar eta sobietar defentsa komuna proposatu zion Ankarako gobernuari. Izan ere, Errusiak iraganean izandako pribilegioak edo eskubideak berreskuratu nahi zituen Stalinek, II. Mundu Gerraren emaitza aprobetxatuz. Turkiak errefusatu egin zituen Sobietar Batasunaren eskakizunak, eta AEBren babesa lortu zuen.

Grezia ere Mendebaldekoen eta sobietarren arteko tentsiogune bihurtu zen II. Mundu Gerra amaitu zenean. Kasu horretan, gerra zibil batean murgildurik zegoen herrialdea. Alde batean, monarkiaren eta gobernuaren aldeko indarrak ari ziren, britainiarren laguntzaz, eta bestean gerrilla komunista, inguruko herrialde komunista berriek (Jugoslaviak, Albaniak, Bulgariak) babestua.

Testuinguru horretan, bitan banatu zen Europa urte horietan: batetik, Mendebaldeko Europa, AEBren buruzagitzapean, eta, bestetik, Ekialdekoa, Sobietar Batasunaren eraginpean. Ekialdeko Europan ez ziren Yaltako akordioak bete (Europa Askatuaren Adierazpena) eta Sobietar Batasunak bere satellite egin zituen inguruko herrialdeak. Herri-demokrazia izeneko erregimen berriak ezartzea izan zen sobietarren estrategiaren emaitza. Hautsi egin zen aliatuen koalizioa, eta, Gerra Hotza piztu zenean, Sobietar Batasunak muturreraino eraman zuen inguruko herrialdeen sobietartze-prozesua. Aldi berean, bilakaera horrek areagotu egin zuen SESBren eta AEBren arteko haustura.

Era berdintsuan garatu zen sobietartze-prozesua Ekialdeko Europako herrialde gehienetan. Hasieran, 1945.-1946. urteetan, herri-fronteko gobernuak ezarri ziren: arlo politikoan, pluralismoa eta alderdi anitzeko gobernuak bultzatu ziren, eta sistema mistoa ezarri zen ekonomian. Bigarren etapan, komunistek kanporatu egin zituzten gobernutik beren etsai politikoak, eta alderdi komunistan integratu ziren ezkerreko alderdiak. Une horretan berrikuntza sakonak egin ziren egitura ekonomikoan; hots, nazionalizatu egin ziren bankuak eta industria nagusiak, eta nekazaritza ere berregituratu egin zen. Azkenik, 1948. urterako, herrialde guztietan zeuden ezarrita alderdi bakarreko sistema politikoa eta ekonomia planifikatua, sobietar ereduari jarraituz.

Europan gertaturiko banaketa hori bereziki nabarmendu zen Alemanian, eta lehenago aliatuak izandakoen artean, oraingoan desadostasun nagusia zen Alemaniaren auzia. Arestian esan dugunez, Yaltako eta Potsdameko konferentzietan, aliatuek Alemania behin-behinean lau okupazio-eremutan banatzea erabaki zuten, bake-hitzarmena sinatu arte, alegia. Baina, Mendebaldekoek eta sobietarrek politika desberdinak jarri zituzten indarrean okupaturiko eskualdeetan, erabakiak guztien artean koordinatu barik. Sobietarrek herri-demokrazia eraikitzeke oinarriak (alderdi komunistaren nagusigoa eta eraldaketa ekonomikoak bultzatuz) jartzen

---

3. Errusiak Kaukasoko lurralde horiek anexionatu zituen 1878an, baina Turkiak berreskuratu zituen I. Mundu Gerraren ostean.

zituzten; Mendebaldekoek, aldiz, erakunde liberal eta kapitalistak ezartzen zituzten. Gerrako kalte-ordainei zegokienez ere, nabarmenak ziren desadostasunak. Helburuak eta politikak hain desberdinak izanik, anglosaxoiek beren eskualdeak batu zituzten 1947ko urtarrilaren batean (*bizona* izenekoa). Zalantzarik gabe, Europa banatuan Alemania banatzeko urratsak ere ari ziren egiten, eta prozesu horrek iragartzen zuen mundua bi bloketan banatuko zela.

1.4. GERRA HOTZAREN HASIERA ETA BLOKEEN ERAKETA

1947an, mundua Gerra Hotzera eraman zuten ekimenak plazaratu zituzten Ameriketako Estatu Batuek zein Sobietar Batasunak. AEBren aldetik Truman doktrina dugu nabarmenena, hots, Harry Truman AEBko presidentek 1947ko martxoan Kongresuaren aurrean aurkeztutako diskurtsoa.

1947ko otsailean, Erresuma Batuko agintariek iragarri zuten ezin zutela jarraitu babes militarra eta ekonomikoa ematen Greziari eta Turkiari. Une horretan, beldurrez ikusten zen Estatu Batuetan komunismoa hedatzeko arriskua (Grezia eta Turkia; Ekialdeko Europa; Txina, Vietnam; Mendebaldeko Europan alderdi komunisten indarra...). Testuinguru horretan aurkeztu zen Truman doktrina. Kanpo-politika berria abian jarri zuen iparramerikar presidentek. Batetik, Estatu Batuek, potentzia global bilakatuta, alde batera utziko zuten parte ez hartzeko joera tradizionala. Bestetik, Gerra Hotzaren ikuspegia jasotzen zuen, argi eta garbi, doktrina berriak: bi bloketan banatuko zen mundua, eta AEBk hartuko zuen «mundu aske»aren buruzagitza. Trumanen esanetan, mehatxu totalitarioaren aurrean herrialde libreei laguntzea zen AEBren eginkizuna, eta, horretarako, komunismoaren hedapena ekidin behar zuten (*containment* edo euste-politika).

Marshall plana izan zen Truman doktrinaren ondorio ekonomikoa; hots, estatu-idazkari George Marshall jeneralak 1947ko ekainaren 5ean aurkeztu zuen Europari laguntzeko plana. Gerra ostean, oso larria zen Europako egoera ekonomikoa: hondatuta zegoen azpiegitura ekonomikoa; finantza-arazo larriak zeuden jarduera ekonomikoa berpizteko (inflazio ikaragarria, ordainketa-balantza defizitarioa eta, ondorioz, dibisarik eza), eta kanpo-merkataritza etenda zegoen. Egoera latz horretatik arin irtengo bazen, behar-beharrezkoa zuen Europak kanpo-laguntza. Arrazoi ekonomikoengatik zein politikoengatik hartu zuten Estatu Batuek Europari laguntzeko erabakia. Alde batetik, Europako ekonomia berreraikitzeak truke-bide normalak berriro irekitzeko aukera eskaintzen zuen. Bestalde, komunismoa hedatzearen kontrako (*containment* edo euste-politika) baliabideetako bat zen laguntza ekonomikoa, zeren pobrezia eta goseteak giro egokia sortzen omen baitzuten komunismoa hedatzeko. Azken finean, bikoitza zen planaren helburua: Europako kapitalismoa berreraikitzea eta sistema politiko liberala salbatzea, eta, aldi berean, iraultza-arriskua uxatzea. Teorian, Europako herrialde guztiek har zezaketen parte Marshall Planean, baina sobietarrek eta haien eragin-eremuko herrialdeek estatuen subiranotasunaren aurkako zela salatu zuten, eta uko egin zioten laguntzari. Beraz,

Ipar Amerikak 16 herrialderi laguntza eman zien, eta kanpoan gelditu ziren Espainia, Finlandia eta Sobietar Batasunaren mende zeuden herrialdeak. 1948tik 1952ra egon zen indarrean Plana, eta 13 mila milioi dolar jaso zituen Europak tarte horretan. Britainia Handia (% 23,5), Frantzia (% 20,5), Italia (% 11) eta Alemaniako Errepublikak (% 10) izan ziren laguntzarik handienak jaso zituzten herrialdeak. Planari esker, Europako ekonomia berreraikitzea eta bizkor garatzea lortu bazen ere, Europaren banaketa finkatu zuen Marshall planak, Mendebaldea AEBren nagusigoaren azpian eta Ekialdea Sobietar Batasunaren mende.

Truman doktrinaren aplikazioa arlo ekonomikoan Marshall plana izan zen; arlo militarrean, berriz, Washingtoneko Itunean gauzatu zen (1949ko apirilaren 4an). Itun horren bidez, NATO (Ipar Atlantikoko Ituna) izeneko aliantza militarra sortu zuten Estatu Batuek eta Mendebaldeko Europako haren aliatuek. Aliantza militarrek hamabi kide zituen: Europako hamar herrialde (Erresuma Batua, Belgika, Danimarka, Frantzia, Islandia, Italia, Luxenburgo, Norvegia, Herbehereak eta Portugal), AEB eta Kanada. Itunaren bosgarren artikulua zen aliantzaren gakoak: kide baten kontrako eraso guztien kontrako erasotzat hartzen da, eta guztiek erantzungo dute militarri. Esan beharrik ez dago sobietarren ustezko mehatxuari aurre hartzea zela helburua.

Sobietar agintariek ere beren kanpo-politika berria aurkeztu zuten publikoki 1947an. Kominform-en lehenengo bileran (Szklarska Poreba hirian, Polonia, 1947ko irailaren 22an) plazaratu zuen Dianov sobietar agintariak bere txosten famatua. Bi bloketan banatuta zegoela mundua baieztatzen zen bertan. Dianov txostenaren arabera, SESBri zegokion mundu «aurrerakoi»aren buruzagi izatea eta imperialismo iparamerikarrari aurre egitea.

Bloke komunista sendoa eraikitzeko eta bloke kapitalistari aurre egiteko ekimen zehatzetan gauzatu ziren kanpo-politikaren planteamenduak. Arlo politiko-ideologikoan, esate baterako, Kominform sortu zuten, hots, Alderdi Komunisten Informazio Bulegoa (zenbait herrialdetako alderdi komunistak biltzen zituen elkar-tea). Sobietar Batasunak ideologia-garbitasuna mantentzeko eta desbiazionismoak saihesteko erabili zuen erakunde hori, batez ere 1952ra arte, estalinismoaren garaian, alegia. Bestalde, testuinguru horretan, Sobietar Batasunak azken muturreraino eraman zuen Ekialdeko Europako herrialdeen sobietartze-prozesua, eta erabateko kontrola ezarri zuen haien gainean. Prozesu horretan, blokearen kohesio ekonomikoa sendotzeko Elkarren Laguntza Ekonomikorako Kontseilua (COMECON⁴) sortu zuten 1949an, eta, geroago, itun militarra eratu zuten (Varsoviako Ituna, 1955ean). Horretaz gain, Sobietar Batasunak iraultza-prozesu batzuei (Txina, Vietnam...) laguntza luzatu zien, bloke komunista zabaltzeko eta indartzeko asmoz. Bestalde, arlo militarrean parekotasun nuklearra lortze aldera,

---

4. CAEM (Council for Mutual Economic Assistance) edo CAME (Consejo de Ayuda Mutua Económica) ere deitua.

handitu egin zuten aurrekontua eta, azkenik, 1949ko irailaren 23an, Sobietar Batasunak lehen aldiz lehertu zuen bonba atomiko bat, eta horrekin eman zien hasiera arma-lasterketari eta disuasio atomikoari.

Beraz, 1947an piztu zen Gerra Hotza. Baina behin prozesu historikoa azalduta, zehaztu ditzagun kontzeptu horren esanahia eta gatazka berezi horren ezau-garriak. Bi superpotentzien eta haiek gidatzen zituzten bi blokeen arteko nagusitasuna lortzeko lehia eta tentsio iraunkorreko egoera izan zen Gerra Hotza. Lehia horretan, superpotentziek mota guztietako bitartekoak (espioitza, gerra periferikoak, propaganda, arma-lasterketa eta abar) erabili zituzten bat izan ezik, bien arteko zuzeneko gerra, zeren eta horrek bi superpotentziak sunsituko baitzituen arma nuklearraren ondorioz. Hori dela-eta, Gerra Hotzean, gakoa dira bi kontzeptu hauek: disuasio nuklearra eta terrorearen oreka. Gerra berezi horretan («bakea ezinezko, gerra gertagaitz», R. Aron-en esanetan), bi superpotentzia eta horien inguruko blokeak ez ezik, gizartea bera eta estatua antolatzeko bi eredu ere bazeuden aurrez aurre, zeren kapitalismoaren eta komunismoaren arteko gatazka ideologikoa izan baitzen Gerra Hotza.

Gerra Hotzaren logikan, superpotentzia bakoitzak bere blokea sendotzea eta hedatzea zuen helburu. Behin superpotentzia batek eragin-eremu bat bereganatuta eta menderatuta, beste superpotentziak onartu ohi zuen banaketa. Arau hori bete ez zenean eta, bereziki, bi superpotentzien segurtasungunean kokaturiko lurraldeetan gertatu zenean, zuzeneko liskarraren arriskua sortu eta nabarmen areagotu zen tentsioa (Kubako misilen krisian, besteak beste). Gerra Hotzaren lehenengo gatazkak eta tentsioak Europan gertatu ondoren (Pragako kolpea, Berlingo blokeoa eta Alemaniaren banaketa), bi blokeen arteko liskarra Hirugarren Mundura hedatu zen. Hegoaldean, deskolonizatze-prozesuaren ondorioz, estatu berriak sortu ziren, eta, eragin-esparruak zehaztu barik zeudenez, horiek kontrolatzeko lehian ibili ziren bi superpotentziak.

Logikoa denez, Gerra Hotzaren jatorriari buruz zenbait interpretazio historiografiko eman dira. Kronologiari dagokionez, historialari gehienok 1947. urtean kokatzen dugu hasiera, nahiz eta batzuek iraultza boltxebikean ikusi gatazkaren jatorria edo aurrekariak behintzat. Bestalde, autore batzuek 1947tik 1953ra mugatzen dute Gerra Hotzaren iraupena, horixe izan baitzen tentsio handieneko garaia, superpotentzien arteko harreman diplomatikoa erabat etenda egon zen eta. Hala ere, historialari gehienok harekin batera sortutako nazioarteko sistema bipolarrarekin identifikatzen dugu Gerra Hotza. Beraz, 1989ra arte luzatzen dugu Gerra Hotzaren iraupena, nahiz eta garai luze horretan zenbait une historiko bereizi (bakezko bizikidetasuna, distentsioa, bigarren gerra hotza...). Baina eztabaida historiografiko nagusiak Gerra Hotzaren jatorri, arrazoi edo «erantzule»en ingurukoak izan dira, eta hiru interpretazio nagusi bereiz daitezke. Batetik, interpretazio ortodoxoa dugu. Horrek Sobietar Batasunari leporatzen dio Gerra Hotzaren hasiera, SESBk II. Mundu Gerraren ostean izaniko politika espantsionistagatik. Komunis-

moaren zabalkuntza hori geldiarazteko, *containment* izeneko politika jarri zuten indarrean; hau da, erreakziozko erantzuna soilik izan zen. Bestetik, interpretazio errebisionista dugu, 1960ko hamarraldian plazaratu zena, Vietnamgo krisiaren garaian, alegia. Interpretazio horren arabera, AEB izan zen Gerra Hotzaren erantzule nagusia: arrazoi ekonomikoak tarteko, iparramerikar superpotentziak mundu kapitalista eraiki nahi zuen, baina Sobietar Batasunak oztopatzen zuen egitasmoa. Interpretazio horren arabera, AEBren politika espantsionistari emandako erantzuna baino ez zen izan SESBren politika Ekialdeko Europan. Azkenik, 1970eko hamarraldian argitaratu zen errebisionismoaren osteko interpretazioa dugu. Azalpen horren aldeko autoreek (J.L. Gaddis-ek edo D. Yergin-ek, esaterako) bi superpotentziei leporatzen diete gatazkaren dinamika.

Dena den, «errudun»ei buruzko debatea alde batera utzita, Gerra Hotzaren zergatiak ulertzeko zenbait faktore hartu behar ditugu kontuan. Lehenengoa, II. Mundu Gerraren ondorioz sortutako botere-hutsunea: Japonia, Alemania, Ekialdeko Europa, inperio kolonialak... Zeinen kontrolpean geldituko ziren lurralde horiek? Egia esanda, bi superpotentziek bete zezaketen botere-hutsune hori, baina biek errefusatzeko zuten bestearen protagonismoa. Bestalde, Sobietar Batasunaren eta Estatu Batuen sistema sozioekonomikoak eta politikoak antagonikoak ziren, eta horrek bien arteko lankidetzaz oztopatzen zuen. Gainera, lehenago bi superpotentzien arteko harremanak gatazkatsuak izanak ziren. Horrek ere areagotu egin zuen mesfidantza, bai eta bestearenganako beldurra ere. Faktore horien guztien ondorioz piztu zen, besteak beste, Gerra Hotza.

1.5. GERRA HOTZAREN BILAKAERA (1947-1985)

Arestian esan dugun bezala, 1947. urtean hasi zen Gerra Hotza, eta lau hamarraldi inguru iraun zuen. Tarte luze horretan, hainbat «aurpegi» erakutsi zituen, tentsio handiko uneak barealdiekin tartekatu baitziren; halaber, negoziazioak eta gatazkak gurutzatu ziren. Bilakaera konplexu eta ez-lineal hori azaltzea da, hain zuzen, hurrengo lerroen helburua. Horretarako, Gerra Hotzaren zenbait aldi⁵ bereiziko ditugu, eta argituko dugu zein diren aldi bakoitzaren ezaugarriak, zer gatazka nagusi izan ziren eta norantz hedatu zen Gerra Hotza.

1.5.1. «Lehenengo gerra hotza» Trumanen eta Stalinen garaian (1947-1953)

Gerra Hotzaren lehenengo aldiak 1947tik 1953ra arte iraun zuen, Josiv Stalin eta Harry Truman zirela superpotentzien agintari nagusiak. Ikusi dugun bezala,

---

5. Aduitu guztiak ez datoz bat Gerra Hotzaren aldiak zehazterakoan eta sailkapen kronologiko desberdinak (baina antzekoak, oro har) aurki ditzakegu Gerra Hotzari buruzko bibliografia zabalean. Edonola ere, sailkapen horiek guztiak bilakaera historiko konplexua ezagutzeko eta ordenatzeko tresna baino ez dira.

garai horretan piztu zen Gerra Hotza, eta blokeak eratu ziren. Sobietar Batasunaren eta Estatu Batuen arteko harreman diplomatikoa erabat hautsita, tentsio-maila handienetako garaia izan zen. Europa, lehenengo, eta Asia, geroxeago, izan ziren Gerra Hotzaren agertoki urte haietan, garaiko bi gatazka nagusiek erakusten dutenez (hau da, Berlingo blokeoak eta Koreako Gerrak).

Gerra Hotza hasita, egoera bitxian gelditu zen Berlin: sobietarren administrazioari aldean kokaturik bazegoen ere, mendebaldeko Berlin Frantziak, Erresuma Batuak eta Estatu Batuek administratzen zuten; hots, bloke komunistan kokaturiko uharte kapitalista bihurtu zen. Mendebaldekoek, diru-erreforma egiteko asmoz, beren okupazioguneak batu zituztenean, sobietarrek mendebaldeko Berlin blokeatuz erantzun zuten 1948ko ekainaren 24an, bideak itxiz eta, ondorioz, hornidura eragoztiz. Bloke komunistan zegoen enklabe kapitalista desagerraraztea zen Stalinen helburua. Baina AEBk *containment* edo euste-politika jarri zuen indarrean mendebaldeko Berlinen kontrolari eusteko. Xede horrekin, airetikoko operazio handi bat antolatu zuten, bi milioitik gora berlindar janari eta erregaiz hornitzeko. 1949ko maiatzaren 12an altxatu zuen blokeoa Sobietar Batasunak, ordura artekoa alferrekoa zela ikusita. Gatazka horren ondorioz bizkortu egin zen Alemaniaren banatze-prozesua: 1949ko maiatzaren 23an Alemaniako Errepublika Federala sortu zen, eta urriaren 7an Alemaniako Errepublika Demokratikoa. Munduaren banaketaren ikur bihurtuta, Gerra Hotzeko tentsiogune izaten jarraitu zuen Berlinek. Berlingo auzia alde batera utzita, 40ko hamarraldiaren bukaerarako zehazturik zeuden bi superpotentzien eragin-eremuak Europan. Gerra Hotza egonkortua zen kontinente zaharrean, eta *statu quo* horrek 1989ra arte iraun zuen. Baina gatazka beste eremu batzuetara hedatu zen berehala, Asiara hain zuzen ere.

1949an, Mao Zedong-ek Txinako Errepublika Demokratikoa aldarrikatu zuen. Gerra zibil luze baten ostean, iraultza maoistaren garaipenak aldatu egin zuen Asiako oreka geopolitikoa. 1950. urtean Maok eta Stalinek Adiskidetasun, Aliantza eta Elkarrekiko Laguntzako Ituna sinatu zuten. Gatazkako beste eremu bat zegoen Asian: Vietnam. Han, Ho Chi Minh-en buruzagitzapean, komunistek gidatzen zuten Frantziaren metropoliaren kontrako guda koloniala. Baina gatazka belikoa, Gerra Hotzeko lehenengo gerra beroa alegia, Korean piztu zen 1950. urtean.

1910etik aurrera, Japoniaren kolonia zen Korea. 1945ean, sobietarren armadak Koreako iparraldea kontrolatu zuen eta AEBko tropek hegoaldea, eta bi armaden arteko muga 38. paraleloan ezarri zen behin-behinekoz. Baina bi superpotentzien arteko tirabirak hasi zirenean, bi gobernu ezarri ziren: AEBk kontrolatzen zuen lurraldean Mendebaldekoen aldeko Syngman Rhee-ren gobernu eta SESBren lurraldean, Kim Il Sung-en gobernu komunista. 1948an, bi estatu (Hego Koreako Errepublika eta Ipar Koreako Errepublika) sortu zituzten, baina biek kontrolatu nahi zuten Korea osoa. Ikusten denez, Asiako Alemaniaren itxura hartzen ari zen Korea.

Testuinguru horretan, 1950eko ekainaren 25ean, Ipar Koreako Armadak Hegoaldea inbaditu zuen. Berriro ere, Ameriketako Estatu Batuek *containment*

1.3. 1950-1953 Koreako Gerra.

Iturria: <http://www.warchat.org/pictures/korean_war_map.jpg>.

izeneko politika jarri zuten indarrean. Baina, kasu honetan, aipatzekoa da NBEren protagonismoa. Segurtasun Kontseiluan sobietar ordezkariak ez zegoela⁶ aprobetxaturik, Estatu Batuek Nazio Batuen banderapeko armada bat eratu eta Koreara bidaltzeko onespena lortu zuten. Estatu Batuek gidatzen zuten armadak, Ipar Koreakoak Hego Koreatik kanporatu ez ezik, iparraldea ere eraso eta inbaditu zuen. Orduan, Txinak hartu zuen esku gatazkan, eta hegoaldean atzerantz egitera behartu zituen NBEren tropak. AEBko armadaburuak, McArthur jeneralak, Txinaren kontra bonba nuklearra erabiltzea proposatu zion Trumani, baina honek uko egin zion, superpotentzien arteko zuzeneko gatazkaren beldurrez. Beraz, gerra mugatuaren kontzeptua nagusitu zen; hots, superpotentziak edo beren ordezkariak eremu mugatuan bakarrik borrokatuko ziren Gerra Hotzean, erabateko gerra ekidin beharra baitzegoen, elkar erabat suntsitzeko gaitasuna zuten eta. Azkenik, 1953an sinatu zen armistizioa; 1950ean bezala gelditu zen muga, 38. paraleloan. 3 milioi hildakotik gora eragin zuen gerrak, baina ez zen inolako lurralde-aldaketarik izan. Gaurdaino iraun du Koreako banaketak, eta, beharbada, hura da gaur egun Gerra Hotzaren hondar bakarra. Dena den, Asiara hedatu zen mundu bipolarra; izan ere, han ere blokeak eraiki ziren eta itun militarrik egin ziren. Esate baterako, SEATO (*Southeast Asia Treaty Organization*) eratu zen 1954. urtean, hots, aliantza sortu zuten Australiak, Frantziak, Zeelanda Berriak, Pakistanek, Filipinek, Thailandiak, Erresuma Batuak eta Estatu Batuek.

1.5.2. Bakezko bizikidetzeta (1953-1962)

Koreako Gerraren ostean, garai berria zabaldu zen bi superpotentzien arteko harremanetan. Aurreko haustura diplomatikoa gainditu zuten, eta harremanak berregin zituzten Sobietar Batasunak eta Estatu Batuek. Horregatik, 1953tik 1962ra bitarteko tarteari Bakezko Bizikidetzaren garaia deitzen diogu. Beste agintari batzuek hartu zuten boterea Estatu Batuetan eta Sobietar Batasunean. Ipar Amerikako superpotentzian, Dwight David Eisenhower-ek (Ike Eisenhower) irabazi zituen 1952ko hauteskundeak eta 1960. urtera arte izan zen Estatu Batuetako presidente. John Foster Dulles izendatu zuen estatu-idazkari, eta horrek diskurtso gogorra⁷ planteatu bazuen ere, Trumanen planteamenduari jarraitu zion haren politikak, *containment* izenekoa, alegia. Garrantzitsuagoa izan zen Sobietar Batasunean izandako buruzagi gorenaren aldaketa. Izan ere, 1953an Stalin hil egin zen, eta trantsizio-garai baten ondoren, Nikita Khrustxov-ek hartu zuen alderdi komunistaren agintaritzeta. Buruzagi berriak estalinismoaren gehiegikerietako batzuk salatu zituen SBAKaren XX. Biltzarrean. Kanpo-politikari zegokionez, berak proposatu

---

6. NBEk ez zuen Txinako Herri Errepublikari Txinako ordezkari zilegitzat hartu 1971. urtera arte. Horren kontrako protesta modura, Segurtasun Kontseiluko bileretara joateari utzi zion sobietar ordezkariak 1950ean.

7. Honako honen alde egin zuen: *roll back* (sobietarrak atzera egitera behartzea) eta errepresalia masiboko doktrina (sobietarrek eraso eginez gero, masiboa eta nuklearra izan zitekeen Estatu Batuen erantzuna, eta ez erasoaren araberakoa).

zuen arestian aipaturiko *bakezko bizikidetz*a kontzeptua. Haren ustez, sozialismoaren eta kapitalismoaren arteko lehiakortasunak bazirauen ere, superpotentzien arteko gatazkak ez ziren gerraren bidez konpondu behar, bide diplomatikoak erabiliz baizik. Khrustxoven iritziz, bestelako bideetatik garaituko zen sozialismoa: proiektu ekonomikoen arteko lehiaren bitartez eta ideologia komunista zabalduz. 1959. urtean sobietar buruzagiak Washingtonera egindako bisita izan zen jarrera berriaren adierazlea.

Nazioarteko politikaren giro berrian, Bakezko Bizikidetzak fruituak eman zituen lehenengo urteetan: 1953an, Koreako Gerra bukatu zuen armistizioa erabaki zen; 1954an, Vietnamgo Gerra koloniala bukatzeko helburuz, Genevako Ituna hitzartu zuten; urte berean, II. Mundu Gerraren ondoren, artean ebatzi barik zegoen Austriako bake-hitzarmena onetsi zuten, eta herrialde horren neutraltasuna bermatu zuten Europa banatuan. Hala ere, 1959az geroztik, ez zuten akordiorik lortu bi superpotentzien arteko elkarrizketetan. Adostasunezko kanpo-politikaren ordez jarrera tinkoa erabili zuen Khrustxovek, eta bakezko bizikidetzak norgehiagokari eta tentsioari eman zien bidea. Berlingo bigarren krisiak garbi islatu zuen superpotentzien arteko harremanen bilakaera. Eisenhowerrek eta Khrustxovek auziaz urteetan eztabaidatu eta akordiorik ez zegoela ikusita, Berlingo harresia eraikitzea erabaki zuen Walter Ulbricht Alemaniako Errepublikak Demokratikoko presidentek 1961eko abuztuan, mendebalderanzko emigrazioa ekiditeko. Munduaren banaketaren ikur bihurtu zen harresia. Winston Churchillek 1946an erabilitako metafora, «altzairuzko oihala» alegia, errealtate fisiko bihurtu eta gauzatu egin zen.

Bakezko bizikidetzaren garaian, Gerra Hotzaren geografiak hedatzen jarraitu zuen munduan zehar. Arestian esan dugun bezala, Europan zehaztuta zeuden eragin-eremuak eta bi superpotentziek errespetatzen zituzten, 1956. urteko Hungariako gertakariak erakusten dutenez. Izan ere, desestalinizazioaren testuinguruan, Ekialdeko Europako zenbait herrialdetan mugimendu erreformistak sortu ziren, eredu estalinista aldatzeko asmoz. Hungarian, esate baterako, 1956ko urrian, protesta-mugimendu bat sortu eta zabaldu zen. Egoera hartan, alderdi komunistaren zuzendaritza aldatu zen eta, matxinada baretzeko asmoz, Imre Nagy komunista erreformista jarri zuten buruzagitzan. Nagy, oposizioko indarrekin batera, erreforma sakona proposatu zuen, eta alderdi komunistaren botere-monopolioari uko eginda, koalizio-gobernua osatzeko prest azaldu zen. Sobietar bloketik irtetea planteatu zuenean, Moskuren erantzuna jaso zuen: armada bidali eta matxinada zapaldu zuen; bitartean, Mendebaldekoak geldi zeuden gertaeren aurrean. Bestela esanda, ez Mendebaldekoek, ez sobietarrek ez zuten esku hartuko beste blokearen eragin-eremuan. Egonkortuta zegoen Gerra Hotza Europan.

Baina Europatik kanpo bestelakoak ziren gauzak, eta beste herrialde batzuk sartu ziren bipolarismoaren dinamikan. Halaxe gertatu zen Ekialde Hurbilean. Jakinaenez, Lehen Mundu Gerraz geroztik europar potentzia kolonialek (Frantziak eta Erresuma Batuak) kontrolatzen zuten Ekialde Hurbila, lehenengo kolonia-

lismoaren bidez eta geroago neokolonialismoaren bitartez. Esate baterako, Egiptok 1922an independentzia lortu bazuen ere, britainiarrek eragina izaten jarraitu zuten. 1952an aldatu zen mendekotasun-egoera, *Ofizial Libreak* izeneko taldeak estatu-kolpea eman zuenean. Gamal Abdel Nasser koronela izan zen mugimenduaren buruzagia. Arabiar nazionalista izanik, arabiar guztien batasuna aldarrikatzen zuen. Arabiarren benetako independentzia lortzea zuen helburu («independentzia duintasunez» zen haren ikurretako bat), Mendebaldearekiko mendekotasuna eta neokolonialismoa ezabatu nahirik. Nasserren pentsaeran, benetako independentzia politikoa lortzeko, behar-beharrezkoa zen ekonomia modernizatzea. Estatu eta arabiar sozialismoa ziren funtsezko tresnak helburu hori lortzeko. Kanpo-politikari zegokionez, Lerrokatu Gabeko Herrialdeen Mugimenduaren buruzagi nagusietakoa izan zen Nasser, eta prest zegoen sobietarren zein estatubatuarren laguntza ekonomikoa eskatu eta negoziatzeko. Egoera horretan, lehendabiziko aldiz, sobietarrek zalantzan jarri zuten Mendebaldekoen nagusitasuna Ekialde Hurbilean.

Giro horretan kokatu behar dugu 1956. urtean piztu zen Suezko kanalaren krisia. Modernizazio ekonomikoa bultzatzeko, Asuango presa erraldoia eraikitzea proiektatu zuen Egiptoko gobernuak. Egitasmo hori finantzatzeko, Estatu Batuekiko negoziazioek porrot eginda⁸, Suezko kanala nazionalizatzea erabaki zuen Nasserrek, Frantziaren eta Britainia Handiaren interesen kaltetan (britainiarrenak eta frantziarrenak ziren kanala kudeatzen zuen enpresaren akzio gehienak). Horren aurrean, Frantziak eta Erresuma Batuak, Israelen laguntzaz, eraso egin zioten Egiptori. Baina superpotentzia biek gaitzetsi zuten interbentzio militarra, eta alde egin behar izan zuten tropa frantziarrek eta britainiarrek. Suezko krisiak agerierian utzi zuen, batetik, bi superpotentziek zeharo menderatzen zutela nazioarteko ordena, eta, bestetik, potentzia kolonial ohien ahultasuna.

Harrezkero, Ekialde Hurbilean ere superpotentziek bete zuten Europako potentziek utzitako hutsunea, eta bien arteko lehiaren agertoki bihurtu zen. Herrialde arabiar sozialistek, Egiptok besteak beste, sobietarren laguntza izan zuten; Estatu Batuek, aldiz, Israeli eta Mendebaldekoen aldeko monarkiei eman zieten babesa. Eisenhowerrek Ekialde Hurbilerako doktrina aurkeztu zuen 1957an. Horren arabera, AEBk Ekialde Hurbileko herrialde aliatuen alde esku hartuko zuen, baldin eta nazioarteko komunismoak edo barne-iraultzak bertako herrialderen bat mehatxatzen bazuen. Eta Mendebaldearen aldeko gobernuak kolokan egon zirenean esku hartu zuten Estatu Batuek; Libanon 1958. urtean, esate baterako.

Latinoamerikara ere heldu zen Gerra Hotza garai hartan. Europan edo Asian ez bezala, Estatu Batuen nagusitasuna eta interbentzionismoa ez zen Gerra Hotzaren garaian hasi Hego Amerikan; XIX. mendekoak dira hegemonia horren aurrerariak: 1823an plazaratu zen Monroe doktrina (Amerika amerikarrentzat) eta XIX.

---

8. Nasserrek bloke komunistatik laguntza militarra jasotzen zuelako erabaki zuten Estatu Batuek laguntza ekonomikorik ez ematea Egiptori, Asuango presa eraikitzeko.

mendearen bukaeran jarri zuten praktikan, 1898. urtean hain zuten (Kuba, Puerto Rico eta Karibe itsasoko alde osoa menderatuz; ikus 8. GAIA). II. Mundu Gerraren ostean, AEBk hegemoniari eutsi zion eta baldintza berrietara (blokeen politika, Gerra Hotza, komunismoaren aurkako jarrera) egokitu zuten. Beraz, 1950eko hamarraldiaren bukaerara arte Latinoamerika ez zen Gerra Hotzeko tentsiogune izan; izan ere, eztabaidaezina zen Estatu Batuen nagusitasuna eta sobietarrek ez zuten Latinoamerikan zabaltzeko interesik erakutsi. Baina Kubako Iraultzak eta haren bilakaerak erabat aldatu zuten egoera 1959. urtean.

Jakina denez, 1898tik aurrera, Kuba, Erdialdeko Amerika eta Karibeko alde osoa AEBren sasikoloniak ziren (*de facto*, ez *de iure*), eta iparramerikarren interesen aldeko gobernu eskuindarrak babesten zituen AEBk. Egoera horren adibide ziren Nikaraguan Somoza, Dominikar Errepublikan Trujillo, edo Kuban Batistaren diktadurak. Azken kasuan, Fidel Castroren buruzagitzapean, gerrilla ezkertiarra eta nazionalista sortu zen Batistaren erregimenaren kontra. 1959. urtean, boteretik Batista kendu eta Iraultza nagusitu zen.

Iraultzaren ondoren, Kubaren eta Estatu Batuen arteko harremanek okerrera egin zuten etengabe. Fidel Castroren politikak eragina izan zuen iparramerikarren interes ekonomikoetan: nekazaritzaren erreforma bultzatu zuen (1959ko maiatzaren 17ko Legea), AEBko konpainien interesen kaltean. Fidel Castroren diskurtso politikoak gogor salatzen zuen iparramerikar inperialismoa. Gainera, Washingtoneko administrazioak mesfidantzaz ikusten zuen komunisten eragina gobernu iraultzailean. Ohikoa zenez, Estatu Batuek erabakiak hartu zituzten gustukoa ez zuten auzoko gobernu boteretik kentzeko. Lehenengo eta behin presio ekonomikora jo zuten. Azukrea zen Kubako ekonomiaren oinarria eta Estatu Batuak bezero nagusia; egoera horretan, merkataritza-harremanak murriztea erabaki zuen iparramerikar administrazioak 1960ko uztailan. Geroago, harreman diplomatikoa (1961eko urtarrilean) eten zen, eta, azkenik, presio militarri ekin zioten. 1961eko apirilaren 17an, CIAk antolatuta, Castroren aurkako errefuxiatuen talde bat Cochinos badiatik sartu eta irla inbaditzen saiatu zen, baina porrot egin zuten. Kubaren eta Estatu Batuen arteko harremanek txarrera egiten zuten neurrian, Castrok SESBren laguntza ekonomikoa (Kubako azukrearen bezero bihurtu zen Sobietar Batasuna) eta babes militarra bilatu eta lortu zuen; lehendabizikoz hedatu zuten sobietarrek beren eragina Latinoamerikara. Izan ere, Kubako Iraultzak sobietar eredia (alderdi bakarreko sistema eta ekonomiaren planifikazio zentrala) ezartzeko politika bultzatu zuen; bide horretan, 1962. urtean, errepublika demokratiko eta sozialista bihurtu zen Kuba, Sobietar Batasunaren babesean. Kubako iraultza-prozesuaren emaitza porrot ikaragarria izan zen Estatu Batuentzat, SESBren satelite bat ezarri baitzen iparramerikarren atarian.

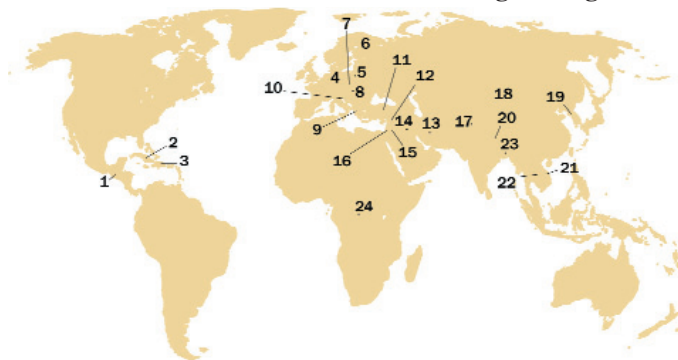
Egoera nahasi horretan, Kubako misilen krisia piztu zen 1962ko urrian. Estatu Batuek Turkian ezarrita zeuzkaten arma nuklearrak parekatzeko, sobietarrek Kuban misilak kokatzea erabaki zuten. Operazio horretaz jabetuta, Kennedyk Kuba

itsasoz blokeatu zuen, sobietarrei Kubarako itsas bidea moztuz, misilak ezartzeko operazioa eragozteko. Gerra Hotzeko une arriskutsuena izan zen hori, lehenengo aldiz bi superpotentzien arteko talka benetan gerta zitekeela ematen zuen eta. Azkenik, urriaren 28an atzera egin zuen Moskuk. Horren truke, Kennedyk Turkian ezarritako misilak kendu eta Kuba ez inbaditzeko hitza eman zuen. Misilen krisiak garbi erakutsi zuen Gerra Hotza Latinoamerikara ere hedatu zela. Bestalde, krisiak eta erabateko gerra pizteko arriskuak agerian utzi zuten superpotentzien arteko komunikazioa hobetu beharra zegoela. Krisiaren ondoren, gehitu egin ziren harremanak, eta Gerra Hotzak garai berri bati eman zion hasiera, distentsioari, alegia.

1.5.3. *Distentsioa (1962-1975)*

Distentsioaren garaian, aurkakotasun bipolarrak jarraitu bazuen ere —superpotentzia bakoitzak bere blokearen indarra eta eragina handitu nahian segitu zuen—, elkarrizketaren eta negoziazio diplomatikoen bitartez bideratu ziren Sobietar Batasunaren eta Estatu Batuen arteko harremanak, eta horrela desagertu zen erabateko gerra pizteko arriskua. Horregatik diote autore batzuek Gerra Hotzaren bideratze diplomatikoa dela distentsioa. Ildo horretan, Bakezko Bizikidetzaren garaia aurrekaria izan zen, baina, distentsioaren sasoian, aurreko etapan ez bezala, negoziazioek fruituak eman zituzten eta akordio garrantzitsuak lortu ziren, batez ere 1968tik 1975era (distentsioaren geraldian, alegia). Esate baterako, 1968an onetsi zen superpotentziek bultzaturiko Arma Nuklearrak ez Ugaltzeko Hitzarmena; gaur egun 189 estatuk dute berretsita. Arma nuklearrak potentzia gutxi batzuen esku uztea zen Hitzarmenaren helburua (AEB, SESB, Erresuma Batua, Frantzia eta Txinaren esku). Horretarako, artean arma nuklearrik ez zuten herrialde sinatzaileek aurrerantzean ere ez izateko hitza eman zuten; eta potentzia nuklearrak, aldiz, agindu zuten ez zutela salduko ez emango armarik edo gerrarako teknologia atomikorik. Arma-lasterketa gelditzeko, 1972an SALT (*Strategic Arms Limitations Talks*) izeneko akordioa erabaki zuten SESBk eta AEBk. Itunaren arabera, bi handien arma nuklear estrategikoak maila zehatz batera mugatzen ziren. Aipaturiko akordioek erakusten digutenez, Estatu Batuek zein Sobietar Batasunak arma-lasterketa kontrolatu beharra eta arma nuklearrak mugatu beharra ikusten zuten, eta horixe izan zen distentsioaren faktoreetariko bat. Europari zegokionez, nazioarteko giro berria piztu zen Europako Segurtasunari eta Lankidetzari buruzko Konferentzian (1973-1975). Europako herrialde guztiak (ekialdekoek zein mendebaldekoek), Kanadak eta AEBk hartu zuten parte, eta Europako herrialde kapitalisten eta komunisten arteko harremanak normalizatzen hasi ziren. 1975ean Helsinkin sinaturiko Konferentziako azken agirian, estatu guztiak onartu zituzten II. Mundu Gerraren osteko mugak edo *statu quo*, eta giza eskubideak errespetatuko zituzten hitza eman zuten. Distentsioaren garai horretan, merkataritza-harremanak ere izan zituzten bi handiek; Gerra Hotzaren barealdiaren beste seinale bat izan zen urrats hori.

1.4. 1945-1990 Gerra Hotzaren gune nagusiak.

1 Guatemala (1954)	9 Grezia (1945-49)	17 Afganistan (1978-89)
2 Kuba (1961-62)	10 Jugoslavia (1946-53)	18 Tibet (1960)
3 Sto. Domingo (1966)	11 Turkia (1945-47)	19 Korea (1950-53)
4 Berlin (1948-49, 1953, 1958-62)	12 Siria-Libano (1958)	20 Himalaia (1960-62)
5 Polonia (1958)	13 Iran (1958)	21 Vietnam (1964-73)
6 Finlandia (1948)	14 Irak (1945-48, 1951-53)	22 Indotxina (1948-54)
7 Txekoslovakia (1948)	15 Jordania	23 Bangladesh (1971)
8 Hungaria (1958)	16 Arabiarren eta israeldarren arteko gatazka (1918-19, 1953, 1967, 1973)	24 Kongo (1960-64)

GEOATLAS ®

Iturria: Martínez Rueda, F. eta Urquijo Goitia, M. (2006): *Materiales para la historia del mundo actual*, Madril, Istmo, I., 105. or.

Baina distentsioaren garaian ez ziren desagertu gatazkek. Arestian esan dugun bezala, bi superpotentzien lehiak bizirik zirauen. Azken finean, tentsioa eta distentsioa ziren Gerra Hotzaren berezko ezaugarriak. Garai hartan, Hirugarren Mundua izan zen norgehiagokaren agertoki: Ekialde Hurbila (Sei Eguneko Gerra 1967an eta Jom Kippur-ekoa 1973an), Afrika (Angola eta Mozambiqueko deskolonizazio gatazkatuak, besteak beste) eta batez ere Indotxinako eta Vietnamgo Gerra luzea.

Frantziak, XIX. mendearen azken herenean, Indotxinako penintsulako lurraldeak (gaur egungo Kanputxea, Laos eta Vietnam) kolonizatu zituen. II. Mundu Gerraren garaian, Japoniak Indotxina konkistatu zuen. Aldi berean, *Vietminh* (Independentziaren aldeko Liga) sortu zen. Ho Chi Minh komunista zen gerrilla horren buruzagia. 1945ean, Japoniak kapitulatu zuenean, *Vietminhek* independentzia aldarrikatu zuen, baina Frantziak ez zuen Vietnamen burujabetasuna onartu, eta kolonia ohia berreskuratzeko gerra kolonialean borrokatu zen metropolia. Gerraren ondorioz, iparraldean errepublika komunista finkatu zen; hegoaldean, aldiz, gobernu txotxongilo bat ezarri zuen Frantziak (Bao Dai enperadore ohia). 1949an, Txinan iraultza komunista nagusitu zenean, Ipar eta Hego Vietnamen arteko muga blokeen arteko muga bihurtu zen. 1954. urtean amaitu zen gerra koloniala. Frantziaren metropoliak porrot eginda (Dien Bien Phu-ko porrota), Genevako bake-akordioa sinatu zuten: su-etena ezarri zen eta Ipar eta Hego Vietnamen arteko behin-behineko muga 17. paraleloan kokatzea erabaki zuten; Vietnamgo batasuna berrezartzeko, 1956. urtean hauteskundeak egitea erabaki zen.

Baina akordioa ez zen Estatu Batuen gustukoa izan. Orduan, gerra kolonial izatetik Gerra Hotzeko gatazka izatera igaro zen. Ez zen bete Genevako Ituna eta ez zen erreferendumik egin. Gainera, komunismoa gehiago ez zabaltzeko, AEBk Hego Vietnam tapoi-estatu bihurtu nahi izan zuen. Horregatik, Hego Vietnamgo Errepublika babestu zuten. Vietnamen ere europar potentziek utzitako hutsunea bete zuten amerikarrek. Hego Vietnamgo diktadura ustelaren kontra, gerrilla komunista antolatu zen, *Vietcong* izenekoa, Ipar Vietnamen laguntzaz. Hego Vietnamgo Errepublikako egoera politikoa oso ezegonkorra zenez, AEBk zuzenean militarri esku hartzea erabaki zuen. Kennedyk 1961etik 1963ra 17.000 «aholkulari militar» bidali zituen, eta haren ondorengoak, Lyndon Johnson-ek, ezer ezkutatu gabe esku hartzea erabaki zuen. Jakina denez, amerikarrek ezin izan zuten gerra irabazi, nahiz eta gero eta soldadu gehiago (1967an 500.000 soldadu) bidali Indotxinara. Gainera, gatazkaren krudeltasunak (AEBko armadak arma kimikoak erabili zituen eta Ipar Vietnamgo hiriak bonbardatu zituen) gerraren kontrako protestak eragin zituen Amerikan eta mundu osoan. 1973an alde egin zuten AEBko soldaduek. Hala ere, Hego Vietnami laguntza ekonomikoa eta militarra ematen jarraitu zuen Nixon-en administrazioak; izan ere, gatazkaren *vietnamizazioa* proposatzen zuen Nixonek, AEBren esku-hartze zuzena murriztea, alegia. Dena den, gerrak 1975. urtera arte iraun zuen, Vietnamgo Errepublika Demokratikoak Hego Vietnam mendean hartu zuen arte. Porrot militarra ez ezik, porrot sozial eta politiko iraingarria ere izan zen Vietnamgo Gerra Estatu Batuentzat.

1.5.4. Distentsioaren amaiera (1975-1980) eta Bigarren Gerra Hotza (1980-1985)

1975etik aurrera, nazioarteko harremanen distentsioa agortzen hasi zen. Superpotentzien arteko aurreko akordioek ez zuten jarraipenik, negoziazioek ez baitzuten fruiturik ematen. J. Carter-en agintaldian (1977-1981), AEBren gainbehera erlatiboa hauteman zitekeen munduan, Nikaraguako iraultza sandinistak (1979) edo Irango iraultza islamikoak (1979) islatzen zutenez. Bitartean, Sobietar Batasunak bere eragina zabaldu zuen Hirugarren Munduko zenbait herrialdetan: Asiako hego-ekialdean (Vietnam bateratuarekiko adiskidetasun-hitzarmena 1977an) eta Afrikan (Mozambiken eta Angolan 1975ean erregimen komunistak ezarri ziren; eta baita Etiopian ere, 1977an). Horrez gain, sobietarrek esku hartu zuten Afganistanen 1979an, bertako erregimen komunistari eusteko. Gertakari horrek argi eta garbi adierazi zuen aurreko etapako distentsioaren amaiera. Sobietarren armada hamar urtez borrokatu zen Afganistanen, 1989ra arte, baina ezin izan zituzten gerrilla taldeak (AEBren laguntza zuten) menderatu. Dena den, distentsioa amaitu zela erakutsi zuen Afganistanera tropak bidaltzeak.

Testuinguru hartan, Ronald Reagane-k (1981-1989) Estatu Batuetako kanpo-politika aldatu zuen. Sobietarrekiko distentsioa bultzatu beharrean, Estatu Batuak nagusitzea lortu nahi zuen Reaganen administrazioak. Berriro ere politika gogorra

eta, H. Trumanen garaian bezala, diskurtso antikomunista sutua plazaratu zuen. Garai hartako (1980-1985) nazioarteko tentsioaren gorakada adierazteko erabiltzen dugu «bigarren gerra hotza» esapidea, Gerra Hotzaren hasierako tentsio-mailara heldu zela adierazi nahian. AEBren buruzagitza berreskuratze aldera, politika gogorra eta erasotzailea aukeratu zuen Reaganen administrazioak: Nikaraguaren kontrako ekimenak (1981-1990) sandinistak boteretik kendu arte; gobernu komunista botatzeko Granada irlaren inbasioa 1983an; Libiaren kontrako bonbardaketak, Gadafiren erregimena terrorismoaren laguntzailea zela argudiatuz; edo «intentsitate txikiko gatazkak» Hirugarren Munduan; eta abar. Hautsi egin ziren bi superpotentzien arteko negoziazioak eta elkarrizketak, eta areagotu egin zen armalasterketa. 1980tik 1985era, % 64 igo zen AEBren defentsarako aurrekontua, eta abian jarri zuten Defentsa Estrategikoko Ekimena edo «Izarretako gerra». AEB arlo militarrean nagusitzea zen helburua, oreka nuklearra hautsiz amerikarren mesedetan. Horretarako, misilen kontrako ezkutua eraiki nahi zen espazioan, sobietarren misilak indargabetzeko. Aitzitik, Gorbaxov agintera heldu arte, ez zen zehaztu Sobietar Batasunaren politika Reaganek luzaturiko erronkaren aurrean. Eta politika horrek Gerra Hotzaren bukaera ekarriko zuen.

1.6. BLOKEEN ARRAILAK

Gerra Hotzaren garaian bi superpotentzien nagusitasuna mantendu bazen ere, bloke kapitalistan zein komunistan arrailak sortu ziren, hots, superpotentzien buruzagitza kolokan jartzen zuten bloke barneko desadostasunak. Gainera, deskolonizazioaren ondorioz, joko bipolarrean parte hartu nahi ez zuten indar berriak sortu ziren nazioartean. Blokeen barnean zatiketak gertatu baziren ere, bipolaritateak jarraitu zuen izaten nazioarteko harremanen ezaugarri nagusia 1985era arte; baina polizentrismorako joera garatu zen eta beste aktore batzuek ere (Txinak, Mendebaldeko Europak, lerrokatu gabekoek) protagonismoa lortu zuten nazioartean.

Bloke komunistako lehenengo pitzadura Jugoslavian sortu zen. II. Mundu Gerran, Ekialdeko Europako herrialde gehienetan ez bezala, bertako partiano komunistek askatu zuten herrialdea, eta errepublika komunista ezarri zuten Tito-ren gidaritzapean. Harrezkero, politika autonomoa jarraitu zuen Jugoslaviak, Stalinen esanak bete barik, baina betiere gizarte komunista eraiki nahian. Jarrera horren aurrean, traidorea, nazionalista eta inperialisten aliatua zela leporatu zion Stalinekin Jugoslaviari, eta bota egin zuen *Kominformetik* eta bloke komunistatik. Tito izan zen Lerrokatu Gabeko Herrialdeen Mugimenduaren bultzatzaile eta buruzagi nagusietakoa.

Gerra Hotzaren bilakaeran, ondorio garrantzitsuagoak izan zituen Txinaren eta Sobietar Batasunaren arteko hausturak. 1949tik 1957ra aliatuak izan ziren Sobietar Batasuna eta Txina, eta sozialismoa eraikitzerakoan eredu sobietarrari jarraitu zion Txinak. Baina 1950eko hamarkadaren bukaeran, okertzen hasi ziren

bien arteko harremanak. Txinak, Asiako potentzia izanik, ez zuen SESBren mendeko izatea onartzen. Bestalde, Maok kritikatu egin zuen Khrustxoven desestalinizazio-prozesua, eta sozialismoa eraikitzeko txinatar bidea proposatu zuen: *Aurrerako Jauzi Handia*; horrela, sobietar eredutik urrundu egiten zen Txina. Giro horretan, harremanak eten zituzten Txinak eta SESBk 1960. urtean. Ondorioz, munduko mugimendu komunista bi joeratan banatu zen: maoista eta sobietarra; elkarren lehian, nazioarteko mugimendu komunista gidatuko zuten. Gauzak horrela, beste potentzia handi bat zegoen nazioarteko harremanetan eragiteko: 1964an arma nuklearra lortu zuen; 1971n NBE-n sartu zen eta Segurtasun Kontseiluko kide iraunkorra izan zen. AEBk eta Txinak beren arteko harreman diplomatikoak berrezarri zituzten eta lankidetzan hasi ziren. Nixonek 1972an Pekinera egin zuen bisitak erakusten du hartutako bidea. Horrela, hiru aldeko diplomazia edo, bestela esanda, diplomazia triangeluarra (AEB, SESB, Txina) eta polizentrismorako joera garatu ziren nazioarteko harremanetan.

Ekialdeko Europako herrialde batzuetan ere —Hungarian (1956) eta Txekoslovakian (1968)— egin ziren ahaleginak politika autonomoa garatzeko, baina Sobietar Batasunak indarrez zapaldu zituen saiakerak. Sozialismoa eraikitzeko bide nazionalen eta sobietarren nagusitasunaren arteko tentsio iraunkorra adierazten dute aipaturiko bi kasuek, hots, Hungariak eta Txekosloveniak. Tentsio horren aurrean, SESBren jarrera plazaratu zuen 1968an Breznev-ek: *subiranotasun mugatuko doktrina* edo *Breznev doktrina*. Horren arabera, herrialde komunistetan esku hartzeko eskubidea zuen Sobietar Batasunak, herrialde horretan sozialismoa (sobietar eredu, alegia) arriskuan egonez gero.

Bloke kapitalistan ere AEBren erabateko nagusitasuna zalantzan jartzen zuten ahotsak entzun ziren. Esate baterako, 1960ko hamarkadan, aipatzekoa da Charles De Gaulle Frantziako V. Errepublikako presidentearen politika. Bi blokeen artean, Europaren (eta Frantziaren) eragina indartzea zuen helburu De Gaullek; horretarako, murriztu egin behar zen Europan AEBren ahalmen militarra. Bide horretan, 1966. urtean Frantzia irten egin zen NATOren aginte integratutik. Europaren defentsa-egitura bultzatzeko keinu bat izan zen. 1970eko hamarkadan, Alemania Federaleko sozialdemokratek ere *ostpolitik* (Ekialdeko Europarako politika) deituriko kanpo-politika jarri zuten praktikan: Ekialdeko Alemaniaren eta Europaren arteko harremanak normalizatzea zen helburua. Testuinguru horretan, Sobietar Batasunarekin eta bloke komunistako beste herrialde batzuekin sinatu zituen akordioak Alemaniako Errepublika Federalak. Beraz, Europako agintari batzuek nazioarteko politika autonomoa garatzeko ahaleginak egin zituzten eta AEBren erabateko nagusitasuna murriztu nahi izan zuten, Gerra Hotzaren distentsioaren garaian batez ere. Gainera, 60ko hamarkadatik aurrera, ekonomiari zegokionez, ahuldu egin zen AEBren nagusitasuna mundu kapitalistan; gero eta pisu handiagoa zuten lehiakide berriek (Japoniak, Alemaniak, Europako Elkarte Ekonomikoak) nazioarteko ekonomian.

Deskolonizatzeko-prozesuaren ondorioz, estatu berri asko sortu zen. Jakina denez, arestian ikusi dugun bezala, herrialde horiek mundu bipolarrean jaiotzen ziren eta, kasu askotan, lurralde horietan jokatu zen superpotentzien norgehiagoka, hain zuzen. Independentzia lortuta, zeinen alde jokatuko zuten estatu berriek? Norekin lerrotatuko ziren? Bazirudien superpotentzia baten edo bestearen mendeko izatera kondenatuta zeudela; hau da, kolonialismo-egoeratik bestelako inperialismoren batera pasatuko zirela Gerra Hotzean. Baina jarrera politiko berria plazaratu zuten herrialdeetako batzuek; ez lerrotatzea ez bloke kapitalistan ez bloke komunistan, eta elkarrekin lan egitea nazioartean talde berri gisa, Hirugarren Munduaren izenean. Horrela, Herrialde Ez Lerrotatuen Mugimendua sortu zen 1955ean Bandungeko (Indonesia) Konferentzian. Mugimenduaren printzipio nagusiak plazaratu zituzten biltzarrean: kolonialismoa eta neokolonialismoa salatzea; ekonomia garatzeko neurriak eta aldaketak; eta, azkenik, blokeen arteko tentsioaren ordean, desarmea eta bakezko bizikidetzak. Beraz, bipolarismoaren logika kolokan jartzen saiatu zen Bandungeko egitasmoa. 1960ko eta 1970eko hamarkadetan mugimenduak itxaropen handiak sortu bazituen ere, ezer gutxi lortu zuten Hirugarren Munduko herrialdeek (ikus 7. gaia. Hirugarren Mundua, deskolonizazioa eta azpigarapena). Indonesian bertan, 1965ean, Suharto-ren estatu-kolpeak legez-kanpo jarri zituen komunistak, eta milaka lagun hil zituzten militarrek bertan.

1.7. MUNDU BIPOLARRAREN AMAIERA (1985-1991)

Ustekabean, inork gutxik aurreikusita, berrogei urtez iraun zuen nazioarteko ordena bipolarra deuseztatzen hasi zen 1985az geroztik, Gorbatxov Sobietar Batasuneko agintari nagusi izendatu zutenetik aurrera, hain zuzen. Sei urte geroago, Gerra Hotza ez ezik, superpotentzia sobietarra ere desagertua zen. Zenbait interpretazio argitaratu dira prozesu historiko horren eragileen inguruan. Mendebaldeko ikuspegi triunfalistaren arabera, aditu batzuek Reaganen administrazioaren politika hartu dute eragile nagusitzat. Bestela esanda, Reaganek *containment*en ordean «gaizkiaren inperioaren» aurrean garaitzea bilatu zuelako amaitu zen Gerra Hotza; hots, Sobietar Batasunak ezin izan ziolako erantzun Reaganen erronkari. Beste aditu batzuen ustez, berriz, Gorbatxovek abian jarritako kanpo-politika izan zen prozesuaren erantzule nagusia.

Estatu Batuek irabazi zuten Gerra Hotza ala Sobietar Batasunak galdu zuen? Gure ustez, Sobietar Batasuneko barne-krisia izan zen Gerra Hotzaren amaieraren arrazoi nagusia. Arazo ugari egin behar izan zion aurre Gorbatxovek agintera heldu zenean. SESB nazio-koheren txikiko estatua zen, etnia anitz baitzeuden, eta desorekak zeuden sobietar errepublikaren artean. Breznevengaraian (1962-1982), geldialdia izan zen sistema sobietarraren ezaugarri nagusia arlo guztietan; kanpo-politikan ere arazo larriak izan zituen Gorbatxovek 1985ean; aipagarrienak Afganistango Gerra, Reaganek bultzaturiko arma-lasterketa eta «Izarretako gerra».

Gainera, sobietar ekonomia egiturazko krisi sakonean murgilduta zegoen, 1960ko hamarkadatik aurrera gero eta motelago hazten ari zen eta. Egoera horri aurre egiteko, Gorbatxovek *perestroika* (birmoldaketa) izeneko egitasmo erreformista proposatu zuen. Helburu nagusia, hasieran behintzat, sobietar ekonomia berpiztea zen; baina erreforma ekonomikoa gauzatzeko, kanpo-politika aldatu beharra zegoen, hots, defentsako gastu handiak murriztu behar ziren (barne-produktu gordinaren % 15 baino gehiago gastatzen zen defentsan 1980ko hamarkadan). Bestela esanda, sobietar ekonomiak ezin zion sobietar inperioari eutsi. Horretaz jabetuta, superpotentzien arteko lehia eta Gerra Hotza indargabetzeko politika jarri zituen abian Gorbatxovek. Sobietar buruzagi gorenak bere «pentsaera politiko berria» aurkeztu zuen: Gerra Hotzaren ordeztu, potentzien arteko lankidetzeta, elkarrizketa eta adostasuna.

Sobietar Batasunaren kanpo-politikaren ideia berriak ekimen zehatzetan gauzatu ziren, zenbait arlotan. Batetik, desarmarako negoziazioak izan zituzten bi superpotentziek, eta akordio garrantzitsuak lortu zituzten. Esate baterako, 1987ko abenduaren 8an Washingtoneko Ituna (INF) sinatu zuten: irismen ertaineko misilak (euromisilak) kentzea erabaki zen. 1991n START (*Strategic Arms Limitations Talks*) izeneko akordioa lortu zuten. Horren arabera, arma nuklear estrategikoak gutxitzea ebatzi zuten superpotentziek. Bestalde, gero eta txikiagoa zen sobietarren eragina munduko hainbat herrialdetan. 1988. eta 1989. urteetan sobietar soldaduek alde egin zuten Afganistanetik. Horrez gain, Hirugarren Munduko aliatuei laguntza ekonomikoa eta militarra murriztuko zela jakinarazi zien. Ekialdeko Europari zegokionez, *subiranotasun mugatuko doktrinari* uko egitea erabaki zuen Gorbatxovek. Horren ondorioz, 1989. urtean zehar herri-demokrazia guztiak jausi egin ziren bata bestearen atzetik. 1989an deuseztatu zen bloke komunista, eta horren adierazgarri izan zen Berlingo harresia erortzea. Hala ere, Sobietar Batasuna desagertzea izan zen prozesuaren azken urratsa.

Izan ere, perestroikak porrot egin zuen. Gorbatxoven agintaldiko sei urteetan arazoak larriagotu egin ziren etengabe. Tentsio nazionalistak ere areagotu egin ziren, eta ekonomia kolapsatu egin zen. Erreforma politikoak Kremlin-en boterea ahuldu egin zuenez, Gorbatxoven agintea gero eta makalagoa zen. Azkenik, 1991ko abuztuan, laguntzaile kontserbadoreek estatu-kolpea eman zuten, erreformak geldiarazteko asmoz. Kolpeak porrot egin bazuen ere, Gorbatxoven behin betiko gainbehera politiko eragin zuen. Errusiar Federazioak (Boris Jeltsin-en buruzagitzapean) eta beste errepublikek ere independentzia aldarrikatu zuten 1991ko abenduan. Sobietar Batasuna desagertuta, mundu bipolarra ere amaituta zegoen.

TESTU-ERANSKINA

1941, ATLANTIKOKO GUTUNA

Ameriketako Estatu Batuetako presidentek eta Erregeren gobernuaren Erresuma Batuko ordezkariak, Mr. Churchillek, bildu ondoren, egoki ikusten dute ezagutaraztea bien herrialdeetako politika nazionaletan berdinak diren zenbait printzio, horietan oinarritzen baitute beren itzaropena, munduak etorkizun hobea izan dezan.

Haien herrialdeen helburua ez da ez lur gehiago berenganatzea, ez beste ezer berenganatzea.

Ez dute ikusi nahi inolako aldaketarik lurraldeetan, ez badator bat lur horietako herriek askatasunez adierazitako borondatearekin.

Errespetatzen dute herrialde guztiek beren lurraldeetan izango duten gobernatzeko modua aukeratzeko eskubidea, eta itzuli nahi dizkiete eskubide subiranoak eta askatasunez gobernatzeko aukera, lehenago bortxaz kendu zitzaizkienei.

Ahalegina egingo dute, dituzten betebeharrak erabat errespetatuz, estatu guztietara zabaltzen (handi nahiz txikietara, garaile nahiz garaituetara) merkataritzan berdintasunezko baldintzetan aritzeko aukera eta munduko lehengaiak eskuratzeko aukera, haien herrialdeek aurrera egin dezaten.

Nazio guztien arteko lankidetzarik handiena bultzatu nahi dute, ekonomia menderatze aldera, guztiek izan ditzaten lan-baldintzarik onenak, ekonomiak aurrera egin dezan eta babes soziala izan dezaten.

Nazien tirania erabat desegin ondoren, nazio guztietan bakea ezarriko den eguna ikusi nahi dute, bakoitza bere mugen barruan seguru biziko den eguna eta nazio guztietako gizaki guztiek libre, beldurrik gabe eta pobreziarik gabe bizitzeko aukera bermaturik izango dutena.

Horrelako bakeari esker ibili ahal izango dira gizaki guztiak itsaso eta ozeanoetan.

Haien ustez, munduko nazio guztiek uko egin behar diote indarkeria erabiltzeari, bai arrazoi praktikoengatik, bai eta espiritualengatik ere. Izan ere, ezin zaio eutsi etorkizuneko inolako bakeari, mehatxatzen duten nazioek lureko, itsasoko edo aireko armak erabiltzen badituzte, edo mugetatik kanpo egindako erasoen bitartez mehatxatzeko gai badira; uste dute segurtasun-sistema orokor, zabal eta egonkor bat ezarri arte, funtsezkoa dela nazio horiek desarmatzea. Era berean, herri bakezaleentzako mehatxu diren armen pisua arintzeko neurriak suspertzen eta bultzatzen lagunduko dute.

Franklin D. Roosevelt - Winston S. Churchill, 1941eko abuztua.

Iturria: Martínez Rueda, F. eta Urquijo, M. (2006): *Materiales para la historia del mundo actual*, Istmo, Madril, I., 45-47.

1945, EUROPA ASKATUAREN ADIERAZPENA

SESBko Herri Komisarioen presidentek, Erresuma Batuko lehen ministroak eta Ameriketako Estatu Batuetako presidentek elkarrekin aztertu dituzte haien herrialdeen eta Europa askatuaren interes komunak. Aitortzen dute ados jarri direla: Europa askatuan ezegonkortasun politikoak irauten duen bitartean hiru estatuak hartu dituzten jokabideak koordinatzeko, eta Ardatzaren antzinako sateliteetako herriei Europan laguntzeko bide demokratikoen bitartez konpontzen arazo politiko eta ekonomiko premiazkoenak.

Europar ordena berrezartzeko eta bizitza ekonomiko nazionalak berregiteko erabili beharreko bitartekoek lagundu behar diete askatutako herriei nazismoaren eta faxismoaren azken arrastoak ezabatzen, eta horretarako berek askatasunez aukeratutako erakunde demokratikoak sortu behar dira. Atlantikoko Gutuneko printzipioetariko baten arabera, herri guztiek dute bizitzeko nahi duten gobernu mota aukeratzeko eskubidea, eta erasotzaileek bortxaz kendutako subiranotasuna eta autonomia eskubideak berriz indarrean jartzekoa.

Askatutako herriek eskubide horiek gauzatzeko behar dituzten baldintzak ezartzeko, hiru gobernuak batera lagunduko diete Europan askatutako estatueta herriei edo Ardatzaren antzinako sateliteetako, behar den beste aldiz eta helburu hauekin:

1. Herrialde barneko bakea ziurtatzea.
2. Kaltetutako herriei laguntzeko premiazko neurriak hartzea.
3. Behin-behineko gobernuak ezartzea (herritarren elementu demokratiko guztiak ordezkaturik egon daitezen) hauteskunde libreen bitartez, herri-borondatearen arabera jokatu duten gobernuak ahalik eta arinen era daitezen.
4. Beharrezkoa izanez gero, hauteskunde horiek egiten laguntzea.

Hiru gobernuak iritzia eskatuko diete Nazio Batuei eta Europako gainerako gobernuari (behin-behinekoei edo besteei), zuzenean dagozkien arazoaren kasuetan.

Hiru gobernuen iritziz, Europan askaturiko estatu bateko egoerak edo Ardatzaren antzinako estatu satelite bateko egoerak behar izanez gero, berehala eskatuko da iritzia hartu beharreko neurri buruz, adierazpen honetako erantzukizun komunak bete daitezen.

Horrela, Atlantikoko Gutuneko printzipioetan dugun fedea berresten dugu; Nazio Batuen adierazpenean hartutako konpromisoak berresten ditugu; halaber, beste nazio bakezaleekin batera arituz munduko ordena berria eraikitzeko asmoa berresten dugu, zuzenbidea nagusituko den munduko ordenaren eta bakearen, segurtasunaren, askatasunaren eta goraldi komunaren interesen alde egingo duena.

Adierazpen hau argitaratzean, hiru potentziek aitortzen dute Frantziako Errepublikako behin-behineko gobernua laster elkartuko zaien itzaropena dutela, goian azaldutako programa gauza dadin.

Wiston S. Churchill, Franklin D. Roosevelt, Josiv V. Stalin. 1945eko otsaila.

Iturria: Martínez Rueda, F. eta Urquijo, M. (2006): *Materiales para la historia del mundo actual*, Istmo, Madril, I., 48-50.

1945, NAZIO BATUEN SORRERA-GUTUNA

I. KAPITULUA: asmoak eta printzipioak.

1. artikulua. Honako hauek dira Nazio Batuen asmoak:

1. Nazioarteko bakea eta segurtasuna mantentzea. (...)
2. Eskubide-berdintasunaren printzipioari eta herrien determinazio librerako eskubideari errespetuan oinarrituriko adiskidetasunezko harremanak sustatzea nazioen artean. (...)
3. Nazioarteko lankidetzan aritzea nazioarteko arazoak konpontzeko, nahiz ekonomikoak, sozialak, nahiz kulturari edo gizarteari dagozkienak. Halaber, nazioarteko lankidetzan aritzea giza eskubideak eta oinarrizko askatasunak garatzen eta bultzatzen, bereizketarik egin gabe arraza, sexu, hizkuntza edo erlijioetatik. (...)

2. artikulua. 1. artikuluan adierazitako asmoak gauzatzeko, ondoko printzipioen arabera jokatuko dute Erakundeak eta horko kideek:

1. Kide guztien arteko berdintasun subiranoan oinarrituta dago Erakundea. (...)
3. Erakundeko kideek bide baketsuei jarraituz konponduko dituzte beren arteko nazioarteko gatazkak.
5. Gutun honetako betetzeko egindako ekintza guztietan emango diote Erakundeari beharrezko laguntza bertako kideek. (...)
6. Erakundea saiatuko da Nazio Batuen Erakundeko kide ez diren estatuak ere aipaturiko printzipioen arabera joka dezaten, nazioarteko bakea eta segurtasuna mantentzeko behar den neurrian.
7. Gutun honetako xedapen batek ere ez dio Nazio Batuen Erakundeari baimenik emango estaturen barne-jurisdikzioko arazoetan sartzeko, eta ez ditu behartuko kideak arazo horiek Gutun honen araberrako prozeduren bitartez konpontzen; baina ez daude kontraesanean printzipio hau eta VIII. kapituluan agindutako neurri hertsagarrien aplikazioa. (...)

II. KAPITULUA: organoak.

7.1 artikulua. Honako hauek izango dira Nazio Batuen organo nagusiak: Batzar Nagusia, Segurtasun Kontseilua, Kontseilu Ekonomiko eta Soziala, Administrazio Fiduziariorako Kontseilua, Nazioarteko Justizia Gortea eta Idazkaritza.

(...)

III. KAPITULUA: Batzar Nagusia.

KIDEAK

9.1 art. Nazio Batuen Erakundeko kide guztiek osatuko dute Batzar Nagusia.

FUNTZIOAK ETA ESKUDUNTZAK

10. art. Edozein gai edo arazo eztabaida daiteke Batzar Nagusian, betiere Gutun honen mugen barrukoa bada, edo Gutun honek sortutako organoen botereei eta funtzioei dagokiena; eta, 12. artikuluan xedatutakoa salbu, gai edo arazo horiei buruzko gomendioak eman diezazkieke Nazio Batuen Erakundeko kideei edo Segurtasun Kontseiluari, edo horri eta haiei.

11. art. 1. Nazioarteko bakea eta segurtasuna mantentzeko lankidetzaren printzipio orokorrak azter ditzake Batzar Nagusiak. (...)

14. art. 12. artikuluan xedatutakoa salbu, Batzar Nagusiak neurriak gomenda ditzake edozein egoeraren irtenbide baketsua aurkitzeko, arazoaren iturria kontuan izan gabe, Batzarraren ustez ongizate orokorra edo nazioen arteko adiskidetasun-harremanak kaltetu daitezkeenean; bai eta Nazio Batuen printzipioei eta asmoei buruzko Gutun honetako xedapenak urratzearen ondorioz sorturiko egoeretan ere.

(...)

IV. KAPITULUA: Segurtasun Kontseilua.

KIDEAK

23. art. 1. Hamabost kide izango ditu Nazio Batuen Erakundeko Segurtasun Kontseiluak. Kide iraunkorrak izango dira: Txinako Errepublika, Frantzia, Sobietar Errepublika Sozialisten Batasuna, Britainia Handiko Erresuma Batua eta Ipar Irlanda, eta Ameriketako Estatu Batuak. Batzar Nagusiak aukeratuko ditu Nazio Batuen Erakundeko kideen artean beste hamar kide, ez iraunkorrak. (...)

FUNTZIOAK ETA ESKUDUNTZAK

24. art. 1. Nazio Batuen Erakundeak bizkor eta modu eraginkorrean joka dezan, Erakundeko kideek nazioarteko bakea eta segurtasuna mantentzeko ardura nagusia ematen diote Segurtasun Kontseiluari, eta aitortzen dute haien izenean jokatzeko duela Segurtasun Kontseiluak ardura horren ondoriozko funtzioak betetzean.

(...)

BOZKETA

27. art. 1. Boto bana izango du Segurtasun Kontseiluko kide bakoitzak.

2. Bederatzi kideren baiezko botoarekin onartuko dira prozedurari dagozkion erabakiak.
3. Bederatzi kideren baiezko botoarekin edo kide iraunkor guztien botoekin onartuko dira gainerako arazo guztiei buruzko erabakiak. (...)

VII. KAPITULUA: bakea urratzeko arriskua egonez gero, bakea urratuz gero edo erasoaldia izanez gero egin beharrekoa.

39. art. Segurtasun Kontseiluak erabakiko du noiz dagoen bakea urratzeko arriskua, noiz urratu den edo erasoaldirik gertatu den; halaber, gomendioak emango ditu edo zein neurri hartuko den erabakiko du.

40. art. Egoera larritu ez dadin, gomendioak eman baino lehen edo 39. artikuluko neurriak hartu aurretik, Segurtasun Kontseiluak eska diezaieke alderdi interesdunei behin-behineko neurriak betetzeko, beharrezkoak edo gomendagarriak direla uste dutenak. (...)

41. art. Segurtasun Kontseiluak erabaki ahal izango du indar armatua eskatzen ez duten zer neurri hartu, Kontseiluak erabakitakoa bete dadin, eta Nazio Batuen Erakundeko kideei eskatu ahal izango die hartutako neurriak aplika ditzatela; neurri horien artean egon daiteke harreman ekonomikoak eta komunikabideak (trenbideak, itsasokoak, airekoak, postazkoak, telegrafikoak, irratia eta beste komunikabide batzuk) erabat edo partzialki etetea edo harreman diplomatikoak etetea.

42. art. Segurtasun Kontseiluak erabakiko balu 41. artikulua araberako neurriak desagokiak izan litezkeela edo garbi geratu dela desagokiak direla, aireko, itsasoko edo lurreko indarren bidez esku har dezake nazioarteko bakea eta segurtasuna mantentzeko edo ezartzeko. (...)

43. art. Nazio Batuen Erakundeko kide guztiak konprometitzen dira, nazioarekiko bakea eta segurtasuna mantentze aldera, Segurtasun Kontseiluaren esku jartzen indar armatuak, laguntza eta erraztasunak, igarotzeko eskubidea bera ere bai, Kontseiluak hala eskatzen duenean eta itun berezi batek edo gehiagok arauturikoari jarraituz.

(...)

Iturria: Martínez Rueda, F. eta Urquijo, M. (2006): *Materiales para la historia del mundo actual*, Istmo, Madril, I., 60-64.

1946, W. CHURCHILLen HITZALDIA

Aukera eder eta paregabea dute orain gure herrialdeek. Hori onartu ezean edo pasatzen utziz gero, etorkizunak luzaroan aurpegiratuko liguke galdutako aukera. (...) Zientziaren hego distiratsuetan ezkutaturik hel daiteke harri aroa. (...) Ibil zaitezte tentuz, benetan diotsuet, beharbada ez da ia denborarik geratuko...

Altzairuzko errezela jaitsi da kontinente gainera, hasi Baltikoko Stettin-etik eta Adriatikoko Triesteraino. Haren atzean daude Erdialdeko eta Ekialdeko Europako antzinako estatuen hiriburu guztiak (...) eragin-eremu sobietarrean daude —horrela deitu behar diot— hiri ospetsu horiek guztiak, era berean inguruko herriak eta denek batera osatzen dituzten herrialdeak; eta eraginpean ez ezik, Moskuren kontrol izugarriaren azpian ere bai, eta, kasu askotan, areagotzen ari da kontrola. (...) Gure lagun errusiarrek gerran izan zuten jokabidea ikusita, konbentzitura nago ez dutela ezer miresten indarra baino gehiago; halaber, ez dutela ezer errespetatzen ahultasuna baino gutxiago. Berehala elkartu beharra dago ingeles hizkuntza duten herriak, errusiarren abenturarako eta gutiziarako tentazioak eragotziko badira.

Westminster College, Fulton, Missouri, 1946ko martxoaren 5a.

Iturria: <http://www.historiasiglo20.org/TEXT/fulton-churchill.htm>

1946, J. STALINen ERANTZUNA

(...) gerrazaleen bidea ari da hartzen Churchill, eta bide horretan, Churchill ez dago bakarrik. Britainia Handian ez ezik, Ameriketako Estatu Batuetan ere lagunak ditu Churchillek.

Zehaztasun bat adierazi behar da Churchill eta lagunei buruz; izan ere, Hitlerren eta haren lagunen antz handia du egoerak. (...) Badirudi Churchillek gerra eragin duela arrazari buruzko bere teoriarekin, ingelesa hizkuntzatzat duten nazioak bes-teen gainetik daudela eta horren ondorioz mundu osoaren etorkizuna erabakitzeke ardura dutela esanez. (...)

Ezin dira ahaztu honako gertaera hauek: Finlandia, Polonia, Errumania, Bulgaria eta Hungariaren bitartez inbaditu zuten alemaniarrek SESB. Eta hori horrela izan zen, herrialde horietako gobernuak Sobietar Batasunaren aurkakoak zirelako. Alemaniarren inbasioaren ondorioz zazpi milioi lagun galdu zituen guztira Sobietar Batasunak. (...) Bestela esanda, Sobietar Batasunak galdutako bizitzak, Britainia Handikoak eta Estatu Batuetakoak batera baino gehiago izan ziren. Seguru asko, Hitlerren uztarripetik Europa askatze aldera sobietar herriek egindako sakrifizio handi horiek ahazteko joera dago tokiren batzuetan. Baina Sobietar Batasunak ezin ditu ahaztu. Eta harrigarria da Sobietar Batasuna kritikatzeko, etorkizun seguruaren egarri, herrialde horietan Sobietar Batasunaren jarrerari leial izango zaizkien gobernuak bultzatzen aritzeagatik. Nola esan daiteke, sentimendu horiek kontuan hartu

gabe, Sobietar Batasunaren helburu baketsuak gure Estatuak zabaldu eta hedatu nahiaren ondorio baino ez direla?

Ez dakit (...) hark eta haren lagunek lortuko duten Ekialdeko Europaren kontrako kanpaina armatu bat antolatzea Bigarren Mundu Gerraren ostean; baina, lortuz gero, uste osoz esan dezakegu orain dela hogeita zazpi urte bezala zapalduko direla.

Stalinen diskurtsoa. 1946ko martxoaren 13a.

Iturria: <http://www.historiasiglo20.org/TEXT/stalin1946-2.htm>

1946, TRUMAN DOKTRINA

Ameriketako Estatu Batuen kanpo-politikaren helburu nagusietako bat honako hau izan behar da: baldintza egokiak sortzea bai geuk, bai eta beste nazio batzuek ere inoren indarpean bizi gabe aske izateko aukera izan dezagun. Horixe izan zen, hain zuzen ere, Alemaniaren eta Japoniaren aurka izandako gerraren oinarritzko arrazoietariko bat. Beren borondatea eta bizimodua beste nazio batzuei inposatu nahi zieten herrialdeei gerra irabazi genien.

(...) Ez ditugu geure helburuak lortuko, herrialde libreei lagundu ezean erregimen totalitarioak inposatu nahi dizkieten mugimendu erasotzaileei aurre egiten, beren erakunde libreei eta integritate nazionalari euts diezaieten. Bestela esanda, zintzasunez aitortzen dugu herrialde libreei ezarritako erregimen totalitarioek —zuzenean edo zeharka erasoz lortutakoek— nazioarteko bakearen oinarriak zulatzen dituztela eta, beraz, Ameriketako Estatu Batuen segurtasuna.

Berriki, erregimen totalitarioak onartzera behartu dituzte munduko erresuma asko eta askotako herriak, beren borondatearen kontra. Ameriketako Estatu Batuetako Gobernuak sarritan egin du protesta hertsatzearen eta larderiitzearen aurka, Jaltako Hitzarmena haustearren kontra, hain zuzen, Polonian, Errumanian eta Bulgarian besteak beste. Azpimarratu behar dut herrialde askotan jazo direla antzeko gertaerak.

Munduaren historiako une honetan, bizitzeko zein aukera nahi duen hautatu behar du herrialde bakoitzak, Baina sarritan erabakia ez da libre hartzen.

Gehiengoaren erabakian oinarritzen da bizitzeko aukeratariko bat, eta honako ezaugarri hauek izateak bereizten dute: erakunde libreak, ordezkari osaturiko Gobernuak, hauteskunde libreak, norbanakoaren askatasuna bermaturik izateak, adierazpen- eta erlijio-askatasunak, eta mendekotasun politikotik askatua izateak.

Gutxiengoaren nahia gehiengoari indarrez ezartzean oinarritzen da beste aukera. Funtsezkoak izaten dira beldurra eta zapalkuntza, irriti eta komunikabideen kontrola, iruzurra hauteskudetan eta norbanakoaren libertateak kentzea.

Nire ustez, Ameriketako Estatu Batuek lagundu egin behar diete gutxiengo armatuen aurka borrokan ari diren herriei eta indarrez menderatu nahian kanpotik egindako presioei aurre egiten ari direnei.

Nire ustez, berek hautatutako etorkizuna beren erara gauzatzen lagundu behar zaie herri libreei.

(...)

Greziari eta Turkiari laguntzeari utziko bagenio, une erabakigarri honetan, eragin handia izango lukete ondorioek bai Mendebaldean, bai eta Ekialdean ere.

Erabakitasunez eta berehala jokatu behar dugu.

Greziari eta Turkiari laguntzeko baimena eskatzen diot Kongresuari; hori bideratzeko 400.000.000 dolar behar dira 1948ko ekainaren 30era bitartean.

Iturria: Martínez Rueda, F. eta Urquijo, M. (2006): *Materiales para la historia del mundo actual*, Istmo, Madril, I., 102-104.

1947, JDANOV TXOSTENA

Bigarren Mundu Gerra amaitzeak aldaketa nabarmenak eragin ditu munduaren egoeran, oro har.

Horren ondorioz, sistema kapitalistak kolpe latza jasan du berriz ere. (...) Erdialdeko eta Hego-ekialdeko Europako hainbat herrialdetatik sistema kapitalista aldentzea izan da azken gerraren emaitza; faxismoa menderatu da, munduan izan duen lehentasuna galdu du kapitalismoak eta sendotu egin da faxismoaren aurkako mugimendua. Gerra ostean nabarmen areagotu dira SESBren garrantzia eta autoritatea. SESB izan da buru eta eragile nagusia Alemania eta Japonia militariki zapaltzen. Sobietar Batasunaren inguruan elkarturik daude mundu guztiko indar aurrerakoiak.

Amerikar espantsionismoaren bitartez mundua menderatzea da Ameriketako Estatu Batuetako korrante espantsionista berriaren helburua. Korrante berri horrek sendotu egin nahi du Ameriketako Estatu Batuek duten monopolioa nazioarteko merkatuetan. Lehiakide nagusi biak —Alemania eta Japonia— desagertu direlako eta bazkide kapitalistak ahuldu direlako sortu da Amerikaren aipatutako monopolioa.

Baina mundua menderatzeko harturiko bidean, SESBekin egin dute topo Ameriketako Estatu Batuek; nazioartean duten gero eta eragin handiagoa izan dute aurrez aurre. Izan ere, faxismoaren eta inperialismoaren aurkako politikaren gotorlekua da SESB, angloamerikar inperialismoaren kontrolpetik ihes egin duten demokrazia berriko herrialdeen politikarena, hain zuzen ere. Bestalde, herrialde guztietako langileekin egin dute topo, bai eta Ameriketako bertakoekin ere, zapaltzaileek beren probetxurako egindako gerra inperialistarik nahi ez duten langile guztiekin. (...)

Inperialismoaren eta faxismoaren aurkako indarrek eratzen dute beste alderdia. SESB eta demokrazia berriko herriak dira funtsa. Inperialismoa baztertu eta erabakitasunez demokraziaren aldeko hautua egin duten herriek eratzen dute, hain zuzen, alderdi hori; horiez gainera, Indotxina eta Vietnam sartu dira taldean.

Iturria: Martínez Carreras, J. U. *et al.* (1996): *Historia del mundo actual*, Marcial Pons, Madril, 57-58.

1956, SUEZKO KANALAREN NAZIONALIZAZIOA, G.A. NASSERREN HITZALDIA

Herritarrok:

Iraultzaren bosgarren urtea hasiko dugu gaur. Lau urte eman ditugu borrokan. Iraganaren hondarrak baztertzeko egin dugu borroka, inperialismoarenak eta despotismoarenak, atzerritarren okupazioaren arrastoak eta barne-despotismoarenak baztertzeko.

(...)

Borrokan ari gara eta irabazi egingo dugula sentitzen dugu; beti gure duintasunaren printzipioak sendotzeko, halaber askatasunaren printzipioak eta handitasunarenak; eraiki dezagun estatu independente bat, benetako independentzia izango duena, bai politikoa, bai eta ekonomikoa ere.

Etorkizunera begira, oso garbi ikusten dugu gure borroka oraindik ez dela amaitu. Ez da erraza gure potentzia eraikitzea helburu inperialisten artean eta nazioarteko konploten artean. Ez da erraza gure independentzia politikoa eta ekonomikoa lortzea, borrokak jarraitu ezean. Borrokaldi asko dugu aurrez aurre, duintasunez biziko bagara.

Duintasunaren eta askatasunaren oinarriak ezartzeko aukera dugu gaur, eta etorkizunean oinarri horiek sendotzea izango da gure etengabeko helburua; aldi berean, gehiago indartzea eta tinkotzea.

Gure nazionalismo arabiarraren kontra jotzen saiatu da inperialismoa, eskura izan dituen bide guztiak erabiliz. Sakabanatzen eta banatzen saiatu da, eta horregatik sortu du Israelgo estatua, inperialismoaren emaitza. (...)

Ez dugu ahaztu independentzia ekonomikoa; izan ere, oso garbi dugu hori dela independentzia politikoa lortzeko bide bakarra.

(...)

Gaur negoziazioei buruzko guztia kontatuko dizuet. 1952tik aurrera, eta iraultzak arrakasta izan ondoren, gurekin harremanetan hasi ziren Ingalaterra eta Amerika, eta haiekin batzeko eskatu ziguten; baina guk beti erantzun dugu inoiz ez gure keela itun batean parte hartuko arabiar estatu guztiak bertan izan ezean. (...)

Gure eskubide guztiak berreskuratuko ditugu, funts horiek guztiak geureak direlako eta Egiptorena delako kanal hori. Elkarte Anonimo egiptoarra da Konpainia, eta 120.000 egiptoar hil ziren kanalaren bidea egiten. Suezko Kanalaren Elkarte, Parisen egoitza duena, esplotazioaren estalgarria baino ez da; izan ere, Eugene Black-ek Lesseps-en asmo bera izan zuen Egiptora etorri zenean. Presa handi bat eraikiko dugu eta galdutako eskubide guztiak lortuko ditugu. Geuk jasoko ditugu Konpainiak kobratzen dituen 35 milioi liberak eta Egiptoren onerako erabiliko ditugu.

Herritar maiteok, gaur diotsuet, presa eraikiz ohorezko eta loriazko gotorleku bat eraikiko dugu eta umiliazioa eraitsiko dugu. Egipto osoa fronte bakarra eta batua dela aitortzen dugu, eta bloke nazional banaezina. Egipto osoak egingo du borroka herrialdea eraikitzeke, azken odol tanta isurtzeraino. Ez diegu emango beren planak gauzatzeko aukerarik herrialde okupatzaileei, eta geure eskuekin eraikiko dugu Egipto indartsu bat; horregatik aurkezten dizuet gaur kanalaren konpainia nazionalizatzeari buruzko gobernu-akordioa.

Iturria: Martínez Rueda, F. eta Urquijo, M. (2006): *Materiales para la historia del mundo actual*, Istmo, Madril, I., 282-284.

1959, BAKEZKO BIZIKIDETZA, KHRUSTXOVen HITZETAN

Proposatzen dizuegun bakezko bizikidetzarako politikak benetan «banatu» egingo lukeela mundua irakurri dut zuen egunkarietan. Bakezko bizikidetza zehazki zer den ulertzeko era ezin okerragoa da interpretazio hori. Guk, berez, kontrakoa lortu nahi dugu: bakezko bizikidetza eta gero eta harreman zabalagoak herrien artean, ekonomiaren eta kulturaren arloetan. Aitzitik, kontrakoa gertatzen da bizikidetza eta kompetentzia ukatuz gero, ukatze horrek herrialdeen arteko harremanak etenarazten baititu eta «gerra hotza» bultzatzen baitu.

Errealitatea den moduan ikusi nahi dutenek onartu beharra dute garai honetan arazoak eta liskarrak negoziazioaren bitartez konpontzea dela arrazoizko bide bakarra nazioarteko harremanak garatzeko. Gure Amerikarako bidaiak eta Eisenhower presidenteak Sobietar Batasunera laster egingo duenak, biek lagunduko dute —hori pentsatu nahi dugu, behintzat— auzitan dauden arazoei buruzko iritzi zintzoak elkarri adierazten, hobeto ulertze aldera.

Sobietar Batasuna eta Estatu Batuak aukera baten aurrean daude: bakean bizi edo beste gerra baterantz jo (...)

Khrustxoven hitzaldia New Yorkeko *Economic Cluben* 1959ko iraila.

Iturria: <http://www.historiasiglo20.org/TEXT/krushevcoexpacif.htm>

1975 (HELSINKI), EUROPAKO SEGURTASUNARI ETA LANKIDETZARI BURUZKO KONFERENTZIAREN AZKEN AGIRIA

Estatu parte-hartzaileek,

bake, segurtasun, justizia eta etengabeko adiskidetasun eta lankidetzaren harremanekiko ardura berretsiz;

ardura hori, herrien interes eta nahien isla izanik, estatu parte-hartzaile bakoitzarentzat —iraganeko eskarmentuak indartuta— oraingo eta etorkizuneko erantzukizuna dela aitortuz;

Nazio Batuen Erakundearen kide izanik eta Nazio Batuen helburu eta printzipioekin bat etorritik, Nazio Batuei erabateko laguntza aktiboa berretsiz (...);

Jarraian esaten diren printzipioei —printzipiok Nazio Batuen Gutunarekin bat etorritik— guztion atxikimendua eta guztion borondatea adieraziz lan egiteko printzipio horien aplikazioan (...);

Adierazten dute honako printzipio hauek errespetatzeko eta beste estatu parte-hartzaileekiko harremanetan indarrean jartzeko erabakia, kontuan hartu gabe estatuen sistema politiko, ekonomiko edo soziala, tamaina, kokapen geografikoa edo garapen maila (...):

1. Berdintasun subiranoa, eta subiranotasunari dagozkion eskubideen errespetua. (...)
2. Indarkeriaren erabilera edo mehatxuari uko egitea. (...)
3. Mugen bortxaezintasuna. (...)
4. Estatuen lurralde osotasuna.
5. Eztabaidak bitarteko baketsuak erabiliz konpontzea. (...)
6. Barne-arazoetan ez esku hartzea. (...)
7. Giza eskubide eta funtsezko askatasunen errespetua, pentsaera, kontzientzia-, erlijio- edo sinesmen-askatasuna barne. (...)
8. Herrien determinazio askea eta eskubide-berdintasuna. (...)
9. Estatuen arteko lankidetzaren. (...)
10. Nazioarteko eskubidearen arabera harturiko betebeharrak borondate onez betetzea. (...)

Iturria: Martínez Rueda, F. eta Urquijo, M. (2006): *Materiales para la historia del mundo actual*, Istmo, Madril, I., 145-146.

1987, REAGAN DOKTRINA ETA HIRUGARREN MUNDUA

1981ean Etxe Zurian sartu zenetik, Hirugarren Munduko iraultza sozialen oso aurkako politika jarraitu du. Hirugarren Munduko matxinadak Ekialdearen eta Mendebaldearen arteko auziarekin lotu dituzenez, auzi horretan jarrera tinkoa izateak beste arazoetan ere hor bezain tinko jokatu behar dela erakutsi du. Horretan oinarriturik, indartu egin du Hirugarren Munduan Ameriketako Estatu Batuek parte hartzeko gaitasuna, eta hainbat neurri (militarrak, ekonomikoak eta politikoak) bultzatu ditu estatu erradikalen aurka.

Reagan doktrina: bost osagai

Alde bakarreko ekonomiaren babesean eta Ekialdearen eta Mendebaldearen arteko auziaren testuinguru zabalagoan, Reagan doktrina Hirugarren Munduko matxinadei aurre egiteko doktrina izan zen, matxinadei aurrea hartzeko, edo hasita bazeuden ahuldu eta «odolusteko»; eta posible zenean desegiteko. Reagan doktrina iraultzaren aurkako programa merke bihurtu zuen 1970eko iraultzei Washingtonek zuen erantzun beharrak; hau da, berehala iparramerikar indarrak bidali gabe, matxinadak itzaltzeko operazio garestiak egiteak. Jakina, Amerikako Estatu Batuentzat merkea zen: ez zegoen baxarik jendearen artean eta saihestu egin zen Sobietar Batasunaren erantzun diplomatikoa, Hirugarren Munduko estatu independenteena eta OCDEko gainerako herrialdeen iritzi publikoarena. Espazio estrategiko horretan, bost osagai zituen doktrinak: lehenengoa, gerra-doktrina berria, intentsitate baxuko auzia esaten zaiona; bigarrena, borroka militarra eta Hirugarren Munduko erregimen iraultzaileei aurka egiteko beste modu ezkutu batzuk bultzatzea; hirugarrena, egoera iraultzaileetan parte hartzea matxinadak desbideratzeko eta indarrean zeuden erregimenei eusteko, ahal zen neurrian; laugarrena, terrorismoaren aurkako kanpaina bat hastea; bosgarrena, piztear zeuden iraultzetan edo garaitu arren, ahulak ziren kasuetan, zuzenean parte hartzeko eskumena azkeneraino gordetzea Estatu Batuentzat.

Intentsitate baxuko auziak

Reagan doktrinaren elementu militar nabarmenena intentsitate baxuko auziak ziren. (...) Teorialarien arabera, CBik hiru eratako operazioak biltzen zituen: matxinaden aurkako borroka, hau da, gobernu aliatuentzat mehatxu diren mugimenduak desegitea; komunismoaren aurkako matxinoei laguntzea, hau da, sobietar aliatuen porrota babestea; eta, azkenik, iraultzaren aurkako ekintzak. Hori horrela izanik, badirudi, 1980ko hamarkadan kontzeptuz eta praktikaz osaturiko gida osoa eskaintzen zuela teoriak, Hirugarren Munduan eusteko iraultzaren aurkako borrokarentzat.

Iturria: Halliday, F. (1987): “La Doctrina Reagan y el Tercer Mundo”, *Papeles para la Paz*, 20, 5-10. Aipatua: Martínez Rueda, F. eta Urquijo, M. (2006): *Materiales para la historia del mundo actual*, Istmo, Madril, I., 155-156.

OINARRIZKO BIBLIOGRAFIA

- Barbé, E. (2007): *Relaciones Internacionales*, 3. argit., Tecnos, Madril.
- Kennedy, P. (2007): *El Parlamento de la Humanidad. La historia de las Naciones Unidas*, Debate, Bartzelona.
- Keylor, W.R. (2005): *The Twentieth-Century World. An International History*, 5. argit., Oxford University Press, Oxford.
- Larres, K.; Lane, A. (argit.) (2001): *The Cold War. The Essential Readings*, Blackwell, Oxford.
- Leffler, M.P. (2008): *La guerra después de la guerra. Estados Unidos, la Unión Soviética y la Guerra Fría*, Crítica, Bartzelona.
- Lundestad, G. (2005): *East, West, North, South. Major Developments in International Relations since 1945*, 5. argit., Sage publications, Londres.
- Martínez Carreras, J.U., et al. (1996): *Historia del Mundo Actual*, Marcial Pons, Madril.
- Martínez Rueda, F. eta Urquijo, M. (2006): *Materiales para la historia del mundo actual*, Istmo, Madril.
- Pereira, J.C. (2001): *Historia de las Relaciones Internacionales Contemporáneas*, Ariel, Bartzelona.
- Powaski, R. (2000): *La guerra fría. Estados Unidos y la Unión Soviética, 1971-1991*, Crítica, Bartzelona.
- Swift, J. (2008): *Atlas histórico de la Guerra Fría*, Akal, Madril.
- Veiga, F.; Duarte, A. eta Ucelay, E. (1997): *La paz simulada. Una historia de la Guerra Fría*, Alianza, Madril.
- Zorgbibe, Ch. (1997): *Historia de las relaciones internacionales. Del sistema de Yalta a nuestros días*, Alianza, Madril.
- Zubok, V.M. (2008): *Un imperio fallido: la Unión Soviética durante la Guerra Fría*, Crítica, Bartzelona.
- Historia de las relaciones internacionales durante el siglo XX* <<http://www.historiasiglo20.org/RI/index.htm>> [Kontsulta: 2010-12-27].